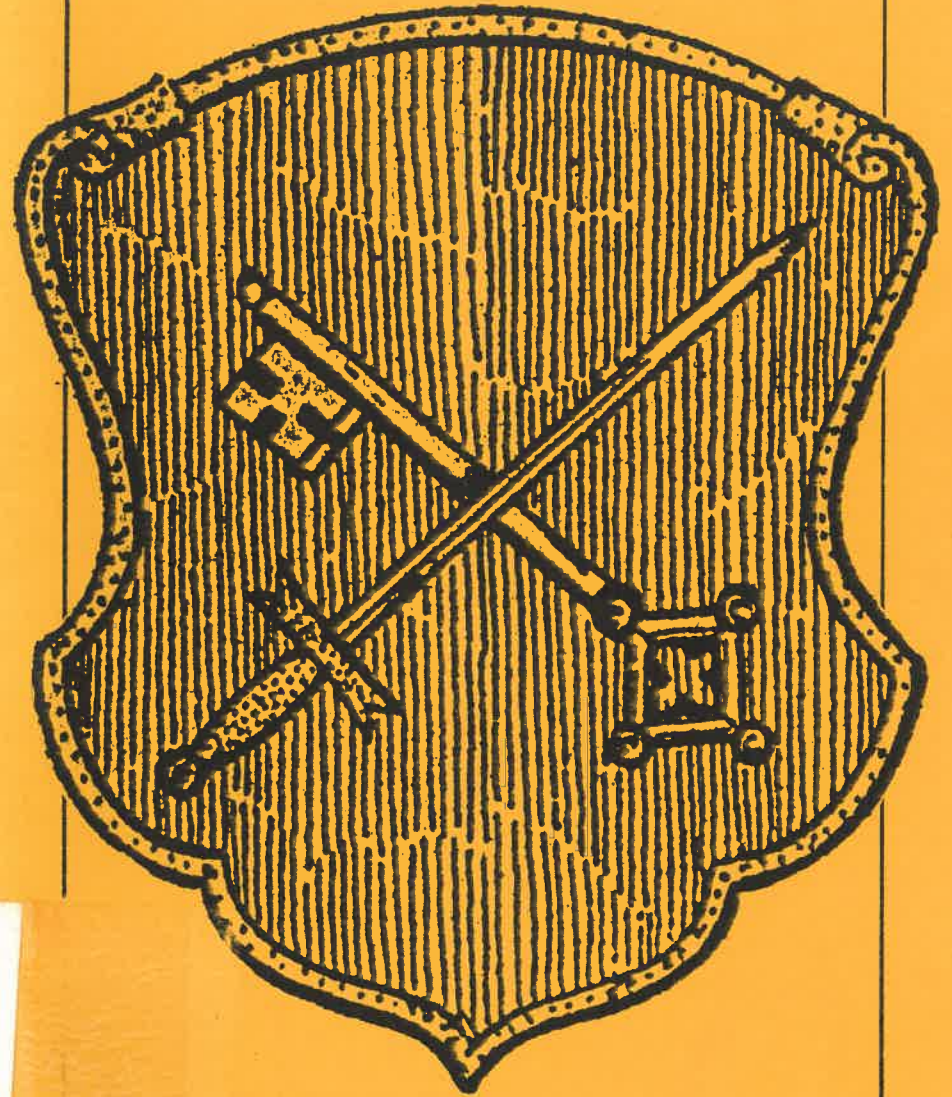


HAVLÍČKOBRODSKO 11



1676/11

Vlastivědný sborník

HAVLÍČKOBRODSKO

Vlastivědný sborník

11

1995

NĚKOLIK POZNÁMEK K HISTORII TVRZE A ZÁMKU V HERÁLCI

Jaroslav David

Obec Herálec (566 m nm.) se nachází 8 km východně od Humpolce; správně přísluší k okresu Havlíčkův Brod.

První zmínka o Herálci pochází z roku 1226.¹⁾ V listině papeže Honorie III., kterou jsou potvrzovány statky kláštera v Želivě, je mezi jinými uvedena i lokalita "Heralice" (různočení "Seralice"). Václav Vinduška, herálecký kronikář do r. 1957, usuzoval na základě rozboru jmen statků zapsaných v listině, že Herálec vznikl patrně v rozmezí let 1170-1200.²⁾ Vinduška dále uvedl, že tuto osadu staršího založení (dle A. Sedláčka byl Herálec založen ze Želiva³⁾), v první třetině 13. století vlastnil řád německých rytířů⁴⁾. K roku 1226 je Herálec doložen v majetku želivských premonstrátů⁵⁾, na konci 13. století jej držel Oldřich z Říčan a Křivsoudova.⁶⁾

K roku 1279 je doložen přídomek "Stohone de Heraltcz"⁷⁾. Tvrz v Herálci je prvně zmiňována k roku 1305 v listině, v níž opat sedleckého kláštera Heidenrich kupuje od Reinera z Flórencie hrad Křivsoudov s 10 vesnicemi a tvrz Herálec se vsí ("municio Herarcz cum villa") a dalšími 9 vesnicemi.⁸⁾

Kde však tvrz stávala, není dodnes spolehlivě objasněno. Pravděpodobná poloha tvrze bývá hledána v okolí Tvrzného rybníka, ležícího asi 1 km západně od Herálce.⁹⁾ Vinduška se tvrz pokoušel umístit "na vršku od rybníka směrem k Herálci, ať již v místě nynějšího pole, či tam, kde později vznikly lomy".¹⁰⁾

Vlastním pozorováním v terénu jsem vytypoval dvě možné lokality, obě v blízkosti Tvrzného rybníka. První poloha (viz obr. 1, B, bod a) je situována západně od Tvrzného rybníka, na návrší při silnici směrem do Humpolce. Na zalesněné rovině je patrná vyvýšenina půdorysu nepravidelného kruhu, od jehož středu přibližně ve vzdálenosti 10-12 m je 6 m dlouhý úsek nasýpané země, po jehož vnitřní straně lze pozorovat zbytky příkopu. Násep je v jednom místě přerušen, na stejném místě je také zarovnan příkop.

Vinduška umístil polohu tvrze do míst dnešního pole, nebo do míst pozdějších lomů, tedy jihovýchodně od Tvrzného rybníka (viz obr. 1, B, bod b). Katastrální mapa Herálce č. 7, pocházející z 19. století, zachycuje v poloze proti rybníku Velký Jankov¹¹⁾ dodatečně tužkou zakreslené útvary, z nichž stojí za pozornost plošina vystupující z okolního terénu (viz obr. 1, A).

Václav Vinduška klade do doby kolem roku 1300 zánik dřevěné tvrze a vznik nové na návrší nad Herálcem, tam kde dnes stojí budova sýpky z roku

Sg: 1676/11	
Knihovna Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod	
Př.č. 2295	MDT

Muzeum Vysočiny
Havlíčkův Brod
příspěvková organizace

1726¹²⁾ (obr. 1, B, c); dle Vindušky je možné, že na stavbu sýpky bylo použito kamene z předchozí stavby.¹³⁾ Tuto polohu pro novější tvrz uvádějí i UPČ,¹⁴⁾ ačkoliv připouštějí i možnost, že nová tvrz stála již na místě dnešního zámku (obr. 1, B, d).

Herálec na počátku 14. století rychle střídal majitele. Opat Heidenrich záhy vrátil Herálec Reinerovi, který jej brzy prodal Jindřichovi z Rožmberka. Z roku 1307 pochází smlouva potvrzující převod Herálce a hradu Křivsoudova z rožmberského majetku do držení pražského biskupství výměnou za biskupské statky v jižních Čechách.¹⁵⁾

Ve svých dohadách jde Vinduška tak daleko, že z vysoké polohy rovinatého prostranství, snad nádvoří, kolem sýpky usuzuje, že tam stával hrad vzniklý rozšiřováním tvrze.¹⁶⁾ Herálec jako jedno z center biskupských statků byl i sídlem purkrabího. K roku 1382 Vinduška cituje z neuvedeného zdroje, že tehdy byl heráleckým purkrabím Fridrich Čachovec¹⁷⁾, který se již následujícího roku objevuje ve funkci arcibiskupského maršálka.¹⁸⁾

Herálec až do husitských válek byl v držení pražských arcibiskupů. Roku 1446 získal Herálec koupí od královské komory Mikuláš Trčka z Lípy a v majetku Trčků zůstal až do počátku 17. století.¹⁹⁾

Šimkovy Hradky, zámky a tvrze uvádějí, že teprve nový vlastník Kryštof Karel z Roupova začal s budováním nového sídla na místě dnešního zámku.²⁰⁾ Avšak jak některé Vinduškovy zmínky, tak i další důkazy by nasvědčovaly tomu, že dnešní novogotický zámek se nachází na místě staršího objektu. Vinduška dokonce spekuluje, že nejstarší část zámku pochází z doby purkrabího Čachovce²¹⁾.

Jako část dědictví po Janu Trčkovi připadly Zdeňku Trčkovi také Humpolec s hradem Orlíkem a Herálec. Roku 1560 Zdeněk Trčka Humpolec i s Orlíkem prodal, z čehož Vinduška usoudil, že měl již vybudované nové sídlo v Herálci.²²⁾

V Pamětní knize městyse Herálce je k roku 1957 údaj, že "nedávno", při adaptaci zámku Textilními závody byl v poslední rohové místnosti v přízemí při jižní baště prolamován dveřní otvor a "ona ta zeď mezi dvěma místnostmi byla skorem tři metry silná, patrně tu byly dvě zdi vedle sebe, pokud se teče k původní budově, dnešnímu průčelí zámku, bylo přistavěno ještě bočné křídlo".²³⁾

Mapa přízemí heráleckého zámku²⁴⁾ ukazuje, že síla zdiva nádvorní zdi severního bočního křídla (1,6 m), stejně tak i síla zdi oddělující budovu od jižní bašty (1,8 - 1,0 m) výrazně přesahuje sílu ostatních zdí budovy (1,0 - 1,3m).

V archeologickém deníku havlíčkobrodského muzea, je zaznamenán nálezy keramiky v r. 1992 před průčelím heráleckého zámku. Tato keramika je předběžně datována do 1. poloviny 16. století,²⁵⁾ tedy minimálně o půl století dříve než jsou počátky heráleckého zámku předpokládány některými autory.²⁶⁾

Počátkem 17. století koupil Herálec od Trčků z Lípy Kryštof z Roupova, ale ani zde nemůžeme určit přesné datum. Nejvěrohodněji klade tuto koupí A. Sedláček - před rok 1602.²²⁾ Šimkův údaj uvádějící rok 1601²⁸⁾ zpochybňuje poznámka v Beckovského Poselkyni starých příběhů českých, v níž je "Křištof Karel z Roupova a na Novém Herálci" zmiňován jako svědek na listině z roku 1600.²⁹⁾

Roku 1623 byl Kryštofu z Roupova zámek zkonfiskován a prodán hraběti Filipovi staršímu ze Solmsu. Po vydrancování zámku Švédy roku 1647 byl zámek obnoven. Jednalo se o jednopatrovou trojkřídlovou budovu s mohutnými okrouhlými věžemi po obou stranách hlavního průčelí.³⁰⁾

Roku 1710 za Michala Acháce Kirchnera byla v poschodí zámku přistavěna kaple sv. Michaela.³¹⁾

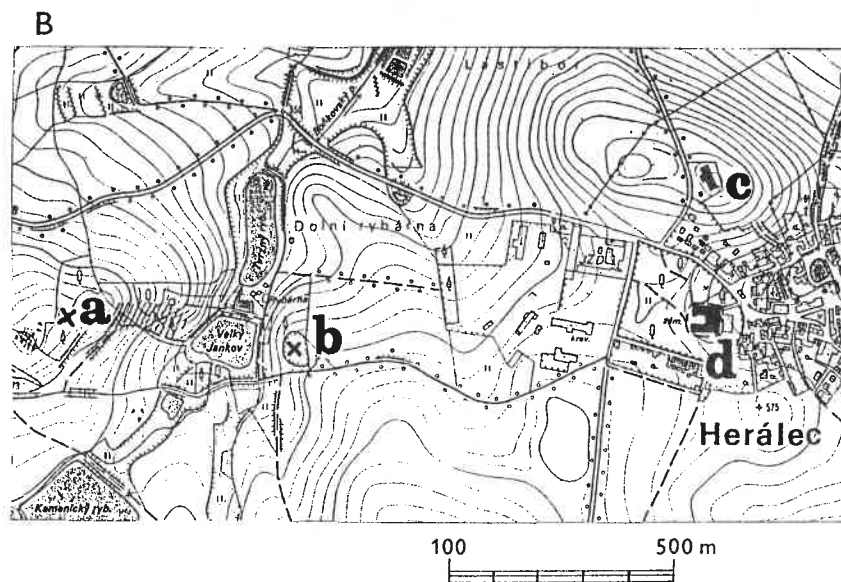
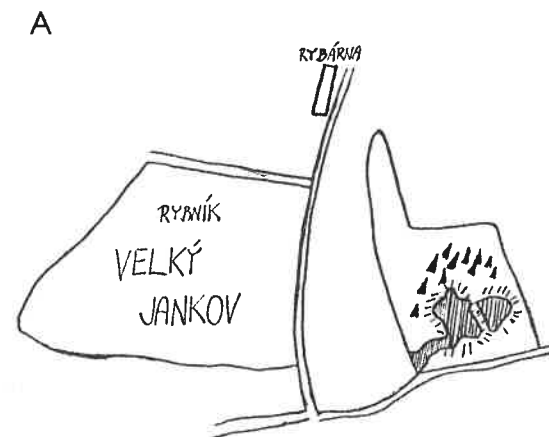
Nejvýraznější změnou podoby zámku byla novogotická přestavba na počátku šedesátých let 19. století podle projektu architekta Bedřicha Wachsmanna.³²⁾

V současné době je v zámku umístěna internátní zvláštní škola.

Poznámky

- 1) Friedrich, Gustav: Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. II. díl, Praha 1912, s. 274
- 2) Vinduška, Václav: Pamětní kniha městyse Herálce (od počátků do roku 1957), s. 36
- 3) Sedláček, August: Hradky, zámky a tvrze Království českého, díl XII, Praha 1936, s. 181
- 4) Vinduška, c. d., s. 33
- 5) Friedrich, c. d., s. 274
- 6) Sedláček, c. d., s. 181; Šimek, Tomáš a kol.: Hradky, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl VI, Praha 1989, s. 110
- 7) Emler, Josef: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars IV, Praha 1882, s. 505
- 8) Profous, Antonín: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny díl I, Praha 1954, s. 611; Vinduška, Václav: c. d., s. 35
- 9) Sedláček: c. d., s. 181; Šimek: c. d., s. 110; Vinduška: c. d., s. 41
- 10) Vinduška: c. d., s. 41
- 11) Katastrální mapa Herálec (měřítko 200 sáhů), mapa č. 7, inv. č. 1937, fond Velkostatek Herálec, Státní oblastní archiv v Zámruku
- 12) Vinduška: c. d., s. 46

- 13) tamtéž, s. 57
- 14) UPČ: Poche, Emanuel a kol.: Umělecké památky Čech, díl I, Praha 1977, s. 373-374.
- 15) Sedláček: c. d., s. 181; Šimek, a kol.: c. d., s. 110; Vinduška: c. d., s. 45
- 16) Vinduška: c. d., s. 46
- 17) tamtéž, s. 48
- 18) tamtéž, s. 48
- 19) Sedláček: c. d., s. 181; Šimek a kol.: c. d., s. 110; Vinduška: c. d., s. 51
- 20) Šimek a kol.: c. d., s. 110
- 21) Vinduška, Václav: Hrad Herálec, Zálesí, roč. 22, 1940 - 1941, č. 9, s. 134
- 22) Vinduška: Pamětní..., s. 54
- 23) tamtéž, s. 56
- 24) Plán přízemí zámku v Herálci (1:100), mapa č. 89, inv. č. 1990, fond Velkostatek Herálec, Státní oblastní archiv v Zámruku
- 25) Okresní vlastivědné muzeum v Havl. Brodě, archeologický deník III, s. 16-17
- 26) Mínen zejména nejnovější závěr v citovaných Šimkových Hradech...
- 27) Sedláček: c. d., s. 181
- 28) UPČ, s. 110
- 29) Beckovský, Jan František: Poselkyně starých příběhů českých, díl II, svazek I. Praha 1879, s. 391 - 392
- 30) Šimek: c. d., s. 110
- 31) tamtéž, s. 111
- 32) tamtéž, s. 111



TŘICETILETÁ VÁLKA A JEJÍ DŮSLEDKY PRO VILÉMOVSKÉ PANSTVÍ A OBEC

Václav Tuček

Ke konci 16. století se vyhrocojící rozpory uvnitř feudální společnosti, hlavně mezi jejími vládnoucími složkami v rakouské monarchii. K zostření přispěl stupňující se konflikt mezi katolíky a protestanty v české společnosti, v rakouské říši a vlastně v celé Evropě. Po vydání Majestátu Rudolfa II. o náboženské svobodě v roce 1609 získala česká stavovská opozice základnu pro vybudování své církevní a politické organizace.¹⁾ Sněm v roce 1615 povýšil češtinu na jediný závazný jazyk při sněmovních jednáních a úředních výkonech, tento výnos však nenabyl platnosti. Za příštího českého panovníka byl v roce 1617 přijat Ferdinand Štýrský. Slíbil přitom, že dodrží platnost Majestátu, ale jen pokud bude muset. Česká katolická strana vypověděla hned po sněmu v roce 1617 otevřené nepřátelství všem predikantům. Došlo k dílčím porušením Majestátu (uzavření evangelického kostela na panství benediktinů v Broumově, rozboření protestantského chrámu v Hrobech).²⁾

V březnu 1618 byl svolán do Prahy sjezd nekatolických stavů, který odeslal císaři Matyášovi ostrou stížnost na porušování zemských svobod, zakotvených v Majestátu. Matyáš odpověděl přísným zákazem konání dalšího sjezdu, plánovaného na květen. Přesto se 21. května 1618 shromáždilo množství české nekatolické šlechty v pražském Karolinu. Sjezd byl zprvu klidný, až Jindřich Matyáš Thurn vyburcoval svým projevem přítomné. Následovala tajná schůzka radikálů v domě Smiřických a 23. května známá třetí pražská defenestrace (královských místodržitelů) jako symbol rozchodu s Habsburky. Tím začal odboj, který vlastně zahájil třicetiletou válku. 24. května ustavili přítomní stavové zemskou vládu 30 direktorů a zdůvodnili své počínání ve spise Apologie.³⁾

S povstáním Čechů souhlasily Lužice a Slezsko, Morava zůstala neutrální. Císař Matyáš chvíli váhal, ale po odstranění opatrného kardinála Khlesla z vídeňského dvorského kruhu v červenci 1618 se nechal ovlivnit stoupenci vojenské odpovědi (Lobkovic, Ferdinand Štýrský aj.). Vyhlásil jediný cíl: potlačit rebelii! To nebylo příliš těžké, protože české nekatolíky v podstatě nikdo nepodpořil. Především zklamala Říšská protestantská Unie, která nechtěla do konfliktu.

Císař dal povolát z benátského pohraničí vojsko valonského velitele Dampierra a ze španělské Belgie se vydal na pochod směrem do Čech v čele vojska o asi 8000 pěších a 6000 jezdců generál Buquoy. Vojsko verbují také stavové. 12. srpna překročil Dampierre české hranice a po neúspěšném obléhání Jindřichova Hradce se stáhl zpět k Německému Brodu, kde se 9. září 1618 spojil s Buquoyem. Početně silnější stavovské vojsko sice zastavilo

Buquoye a Dampierra u Tupadel blízko Čáslavi v postupu na Prahu, ale pro Vilémov měla tato vojenská operace, jak ještě dále objasním, osudové následky.⁴⁾

Thurn se potom rozhodl táhnout se stavovským vojskem na Vídeň, neboť i Morava se přidala k povstání. Tím ale otevřel prostor k operování císařské armády generála Buquoye. Císař Matyáš v roce 1619 zemřel a 10. června téhož roku došlo k porážce stavovských oddílů u Záblatí v jižních Čechách a jejich ústupu do českého vnitrozemí. Na Moravě naopak stavovská vojska Ladislava Veleny ze Žerotína porazila císařskou armádu pod velením Dampierrovým.⁵⁾

Po volbě kalvinisty Friedricha Falckého českým králem došlo v roce 1620 ke spojení Ferdinanda Štýrského a Maxmiliána Bavorského. Vojska obou soupeřů o český trůn se střetla 8. listopadu 1620 v osudové bitvě na Bílé hoře, která tragicky předznamenala velký válečný požár v Evropě. Friedrich Falcký po porážce stavovského vojska uprchl ze země. Hlavní důsledky dvouhodinové bitvy jsou známy: důsledná rekatolizace Čech a dlouhodobé pevné začlenění českých zemí do habsburské monarchie. Stavovský odboj se pak rychle rozpadá (velitel armády českých stavů Mansfeld byl definitivně poražen roku 1622) a boje třicetileté války se přenesly především na území Říše.⁶⁾

21. června 1621 bylo pro výstrahu popraveno 27 účastníků českého odboje, mnozí další emigrovali a pak se podíleli na válečných akcích protestantských armád proti Habsburkům, přičemž byli v nepřítomnosti odsouzeni ke ztrátám "hrdel a statků". Byla zahájena vlna konfiskací majetku účastníků vzpoury, jejich přívrženců i příbuzných a postupně také těch, kteří pro nekatolické náboženské vyznání museli opustit svou vlast. Již v roce 1621 byli postiženi protestantští kazatelé v Praze. Museli odejít na venkov, kde se snažili přes zákaz dále působit. Ostřejší císařský patent z 18. května 1624 vypověděl všechny predikanty, pokud se neřídili arcibiskupem, z českých far a kolatur. 9. srpna 1624 byla stanovena šestinedělní lhůta k vystěhování z Čech a dokonce se hrozilo hrdelním trestem těm, kteří by se vrátili. Po vydání patentu Ferdinanda II. (13. května 1627), kterým se obyvatelům království českého nařizoval přestup na katolickou víru, se dotkla násilná rekatolizace všech obyvatel. Obnovené zřízení zemské dalo Habsburkům dědičné právo na český trůn, stanovilo jako jediné povolené náboženství katolictví a zrovnoprávnilo němčinu s češtinou v našich zemích. Až do uzavření vestfáského míru 24. října 1648 trpěly vedle útlaču náboženského Čechy také válkou a hospodářským rozvratem. Duchovní útlak znásobil v mnoha místech četné průtahy císařských a potom švédských vojsk spojené s jejich ubytováním a zásobováním.^{7, 8)}

Po více než sto letech poměrného klidu dolehly pohnuté události války, nastolování moci Habsburků a tvrdé rekatolizace i na Vilémov. Jak shodně vypovídají dobové prameny (KNIHA SMLUV i KNIHA PAMĚTNÍ), pokojný život na panství byl přerušen ve středu po 13. neděli po svaté Trojici a po Povýšení svatého Kříže, tj. 18. září 1618 zmíněným vpádem vojsk hraběte Dampierra, který spolu s generálem Buquoyem vtrhl na pokyn císaře do Čech a pak na Moravu. Byla to tvrdá odpověď na ustavení vlády 30 direktorů v Praze. Jak si počínala císařská armáda ve Vilémově? Cituji z KNIHY PAMĚTNÍ: "... w Klássterze wylimowskem kostel od tehož lidu wogenskeho gest znamenitě zlaupen, kalichy pěkný Stržibrný pozlacený qednu skatuly Ornatý y qinssij Raucha Nakladna ten lid s toho kostela pobral do komžý koně oblaczely a potom zlaupiwsse kostel ohněm wěž na ní trží Zwoný Hodi-ný Czymbal, na kostele gedem zwon, kostniczy dum Farní na popel spályly s koňmi w komže obleczenými okolo Ohně s potupným pokržíkowaním qezdily".⁹⁾ Tak se tedy předvedli vojáci křesťanské žoldnéřské armády ve svato-stánku obyvatel jedné rovněž křesťanské země jen proto, že se zde přijímalo podobojí.

Hned následující den ve čtvrtek 19. září vyloupili a do základů vypálili Dampierrovi lidé v městečku Vilémov 16 domů, panský dům, radnici, řeznické krámy a obecní pivovar.¹⁰⁾ Opravdu názorný příklad toho, jak ničení jde snadno a rychle. Co na tom, že nějací venkované se pak budou několik desetiletí z takových pohrom vzpomínat!? To máte za pražskou rebelii!

Zbytek podzimu a zima asi nebyly po odtáhnutí císařských na Moravu pro vilémovské obyvatele příliš radostné. Jak asi bylo těm, kteří neměli po vpádu ani střechu nad hlavou? Odpověď neznáme a z dostupných pramenů ani nevíme, zda při řádění cizího vojska někdo zahynul nebo z městečka uprchl. Další zpráva svědčí o tom, že se alespoň provizorně snažili zdejší farníci opravit kostel. Říká se v ní, že v pondělí po neděli velikonoční, tj. 29. dubna 1619, bylo dáno Jakubovi Pokornému, mlynáři "pod Vohbí" 150 zl. míš. na to, aby podle smlouvy uzavřené s ním před úřadem města Vilémova po požáru kostela udělal nový krov a pobíl střechu šindelem a aby také zhotovil vížku pro dva zvony.¹¹⁾

8. ledna 1620 přijela do Vilémova zřejmě na žádost zdejší vrchnosti stavovská komise z Prahy, aby si prohlédla škody, které byly napáchány vojskem v roce 1618. Komisaři se zaměřili především na poničený kostel a jeho příslušenství. Nejskromnější odhad škod činil 4000 zlatých míš.¹²⁾ K úhradě však zřejmě nikdy nedošlo. Po obratu na Bílé hoře se postupně rozhořela válka po celé Evropě a na řešení majetkových křivd neměl nikdo ani pomyslení.

Jak jsem už uvedl, majitel panství Václav Boreň ze Lhoty zemřel už v roce 1619. Přesto byl královským prokurátorem obviněn, že v době stavovského povstání podpořil vojensky vzbouřence a že direktorům zapůjčil 4000 kop míš. na různé válečné akce. Navíc prý vypravil svého syna Viléma na pomoc stavovskému vojsku při obléhání Plzně. Majetek jeho dědiců byl proto po bělohorské bitvě v době konfiskací majetku přívrženců české nekatolické opozice zabaven královskou komorou. Protože však Boreňovi synové prokázali zásluhou svědectví Vladislava Hozlaura z Hozlan, že jejich otec byl k půjčce přinucen a naopak mu byly i další peníze v jeho domech v Praze na příkaz direktorů po smrti sebrány, byl jim 23. 12. 1623 majetek vč. Vilémova vrácen a byli zbaveni i placení pokuty. Museli se ale zavázat, že složí do 30. května 1630 do české královské komory 7500 kop míš. z dědictví po otci.¹³⁾ Opravdu názorný příklad, jak si Ferdinand II. doplňoval pokladnu při svých velkých válečných výdajích! Je zřejmé, že Boreňové raději peníze odevzdali, než aby přišli o všechno.

Vilémovské panství dostal nejspíš původně nejstarší syn David, neboť mu podle svědectví v pamětní knize 16. prosince 1619 při předávání dědictví přísahají poddaní ve Vilémově v přítomnosti pana Viléma Staršího Konecchlumského z Konecchlumí (ten byl pak 21. 6. 1621 popraven na Staroměstském náměstí v Praze)¹⁴⁾ poslušnost a "pravé člověčenství". Mladší synové Jan a Vilém se měli rozdělit o další majetek po otci.¹⁵⁾ 11. listopadu 1622 však potvrzuje privilegia městečka Vilémova na myta, "cla" a obchod se solí jako jeho jediný držitel Vilém Boreň ze Lhoty.¹⁶⁾ Naopak David věnoval v roce 1622 podíl na panství Roztoky své manželce Veronice.¹⁷⁾ Došlo tedy pravděpodobně kolem roku 1620 k výměně statků mezi oběma bratry.

Ještě se Vilémov nevzpamatoval ze vpádu v roce 1618 a přišla další pohroma. 21. dubna 1624 sem přitáhl prapor císařských pěších vojáků, kteří se utábořili v městečku i po okolních vesnicích a zůstali tu až do 29. prosince. Jak jejich pobyt proběhl, opět cituji: "Sskody weliké zdělaly, mnohé Lidi o wsseczko prziprawily A z Městeczka 12 Sausedůw usslo a w wesniczych panských a w Klássterze málokde zustal, k tomu w Městeczku 11 domu ohněm spalily, a z těch /z/ kterých ussly Kamna Wokna dwerže poboržily a některé na Wartu odnesly a spalily, Owczce Zadne nezustalo, Swiní nemnoho Slepiczce kde ktera se Zachowala, dobytko howězyho mnoho Zbito a poprodano, tak že některým nict nezustalo, a mnozý na Zymu ani Zrna nesely, Pan Buh racz nas wsseczky skrz swe Swate Požehnani Obziwiti a Swaty Pokog Za dnuw nassých nam dati."¹⁸⁾ Zde se už výslovně uvádí, že ze zničených domů museli obyvatelé utéci, ale že i další poddaní z vypleněného městečka uprchli. Odešli mimo panství? Možná se jich část postupně vrátila, aby alespoň živořila na tom, co z jejich gruntů zbylo.

Regionální autor Antonín Žďárský připomíná, že v době třicetileté války tu "hospodařili" i Švédové pod velením Banéra a Torstensonova, ale dokládá to pouze místním názvem "švédský hřbitov" a archeologickým nálezem při orbě a výkopu na parcelách polí č. 554 a 557 poblíž zbytků náspů podle tradice švédských. V období 1857 až 1867 zde byly objeveny kostry a mince.¹⁹⁾

Přes všechny útrapy způsobené válčením žil Vilémov i v této zlé době svými drobnými radostmi, starostmi, prací i spory. Například 31. května 1628 byla uzavřena jedna z tzv. přátelských smluv před purkmistrem a konšely městečka. Tyto smlouvy v oné době dost často ukončovaly větší či menší rozbroje mezi vilémovskými sousedy i rozmišky v okolních vsích. Ve zmíněném "porovnání" je ústřední postavou Zikmund Volf z Lipého, úředník na panství Viléma Boreně ze Lhoty, kterého podle uvedeného zápisu jistí Václav Hájek, soused z Košťan a Eliáš Eliazar nařkli z věcí, které pak nemohli dokázat a údajně lhali. Zikmun Volf jim to na přimluvu purkmistra a úřadu vilémovského odpustil s tím, že v budoucnu už k podobnému zlehčování nedojde. Jinak oběma jmenovaným hrozila pokuta 15 zl. českých, kterou by pak museli složit do vrchnostenské pokladny.²⁰⁾ Jaké řeči rozšiřovali oba sousedé o panu Volfovi, nevíme. Co na nich bylo pravdy, také nemůžeme posoudit, ale denní praxe té doby svědčí o tom, že panský úředník, purkmistr nebo rychtář byli téměř vždy v právu na rozdíl od řadových nevolníků.

Zikmunda Volfa se týká také list Viléma Boryně ze Lhoty a na Jitkově, datovaný 28. ledna 1639, jehož opis je ve vilémovské gruntovní knize. Majitel panství v něm dědičně dává svému úředníkovi "pro jeho náležité a chvalitebné a věrné služby" grunt osvobozený od robot, poplatků a kontribucí, který mu zapsal už v roce 1629 a navíc i spáleniště po Jeronýmovi zv. Páněti. Smlouva je také dokladem o tom, že i z vilémovského panství trvale zběhli za války někteří poddaní, neboť je tu výslovně napsáno, že se jedná o grunt "Jiříka Hniličky, poddaného mého, jenž jako jiní, lotr a zrádce, z nich pozůstalých zběhl a živnost svou opustil".²¹⁾ Otázkou zůstává, kdy a kolik poddaných sedláků a chalupníků takto uprchlo a zdali je k útěku vedly jenom útrapy války nebo také náboženské důvody a zvýšený vrchnostenský útlak.

Zikmund Volf, který se zřejmě po smrti Viléma Boreně ze Lhoty v roce 1650 stal správcem vilémovského panství,²²⁾ je připomínán ještě v roce 1654 v souvislosti s případem Daniela Krauze, felčara, který se o velikonočním pondělí zásluhou velké opilosti dopustil urážek primátora, konšelů i vrchnosti a vyvolal rvačku v klášterské hospodě. Pan Volf dal nejdříve místního felčara vsadit do vězení, ale pak se za něj spolu s jinými přimluvil a Krauz byl s podmíněným trestem propuštěn.²³⁾

Náboženský a církevní život byl i ve Vilémově v důsledku válečných událostí a Habsburky řízené rekatolizace dost utlumen. Farní kostel zasvěcený snad už v 16. století sv. Václavu (původně P. Marii) byl sice k roku 1639 částečně opraven po drancování v roce 1618, byl však i nadále jen provizoriem vzniklým ze silně poškozené stavby, pocházející z dob klášterních.²⁴⁾ Přes veškeré puštošení se až do 20. století zachoval na kostele jeden menší zvon asi z poloviny 16. století s gotickým nápisem: "Tento zvon k tomu jest udělán, aby lidé věděli, kdy na slovo boží jest se scházeti". Další zvon (zrekvírován v roce 1917) byl dokonce pořízen roku 1639 a měl následující nápis: "Tento zvon jest od urozeného a statečného rytíře Viléma Boryně ze Lhoty k slévání města Jihlavě dán byl, kterýž ku cti a chvále Boží a záduší kostela vilémovského zůstávati má". Byl na něm i znak Boryňův a znak jeho manželky. Vilém Boryně dal zhotovit v roce 1629 také křtitelnicí z bílého mramoru ozdobenou hlavičkami andílků s latinským věnovacím nápisem.²⁵⁾ Zdá se, že i v době třicetileté války se v mezích možností snažil majitel Vilémova zvelebovat a udržovat alespoň kostel, na který denně hleděl z oken své tvrze.

Podle zápisů v nejstarší zachované farní kronice lze místní duchovní správu souvisleji sledovat až od roku 1621. Starší zprávy se až na dílčí prameny o obsazování fary ve Vilémově a některých filiálních kostelích v čase existence kláštera neuchovaly.²⁶⁾

Za třicetileté války tady sídlil jediný kněz - farář. Byla tu obtížná služba, protože obvod duchovní správy byl velmi rozsáhlý, fara, kostel i pozemky zpustlé a příjmy a práva omezená. Duchovní správci se proto často střídali.²⁷⁾ Po roce 1630 byla zdejší fara dokonce nějaký čas opuštěná a sloužil tu farář z Habrů.²⁸⁾ V letech 1621-1635 byl vilémovským farářem Václav Windeman. Byl ženatý, jeho manželka se jmenovala Anna. Protože z kostela bylo při vojenských vpádech ukradeno zlaté a stříbrné bohoslužebné náčiní vč. kalichů, nahradil tento kněz škodu tím, že zaplatil 130 kop grošů a věnoval vše, co měl doma stříbrného.

Další farář se jmenoval Jiří Počátek a vilémovský farní obvod spravoval v letech 1635-1648. Byl také ženatý a po smrti mu byl zřízen velký náhrobní kámen s mnohými chválami. Náhrobek však byl bohužel později při stavění barokního kostela rozbit.^{29, 27)}

Z toho, že oba tito faráři byli ženatí, můžeme soudit, že zde v této době bylo podáváno přijímání podobojí. Rozhodně však nebyli zdejší faráři luteráni, poněvadž působili za císařů Ferdinanda II. a Ferdinanda III. i po vydání Obnoveného zřízení zemského, kdy evangeličtí duchovní nebyli v Čechách trpěni. Jednalo se tedy o dočasné místní kompromisní řešení nebo

snad dokonce o pozůstatek někdejší starokališnické církve?³⁰⁾ Je však dost možné, že tito kněží "kajčně" přestoupili do katolické církve od luteránů, ale byli už ženatí a to jim muselo být trpěno.

Roku 1650 administroval zdejší faru Matěj Jan Sás, farář z Ronova nad Doubravou. Snad sem musel dojíždět dlouhou dobu, protože další záznam o místním faráři je až k roku 1665.³¹⁾

Velmi cenným pramenem o náboženském smýšlení obyvatel Vilémova je Soupis obyvatelstva Čech podle víry z roku 1651. Tento seznam navíc vypovídá i o struktuře jednotlivých rodin na panství, o zdejších jménech a příjmeních, společenském postavení obyvatelstva, povoláních i věkové skladbě v obci těsně po skončení třicetileté války. Autorem soupisu na vilémovském panství není nikdo jiný než nám už dobře známý, i podle písma svědomitý, panský úředník Zikmund Volf, který se po smrti Viléma Boryně stal po dobu nezletilosti Vilémových synů správcem panství. V seznamu uvádí jména a příjmení (pokud jsou užívána), stav, povolání, věk, náboženské vyznání (katolické nebo nekatolické) a také výhled, zda je nebo není naděje na získání zapsaného jedince pro katolickou víru. U dětí do 14 let, které ještě nepřijímají, se náboženská příslušnost neuvádí. Poznamenána je pouze pravděpodobnost naděje na získání.³²⁾

Podnět k soupisu dal patent místodržících ze 16. listopadu 1650 a jde vlastně o první systematickou evidenci obyvatelstva v zemi. Cílem bylo podchytit náboženskou situaci v Čechách, proto se přesně sepisuje podle jednotlivých panství veškeré obyvatelstvo měst a vesnic, vyjímaje vojsko a duchovenstvo.³³⁾

Z hlediska náboženského nesvědčí seznam o příliš úspěšné rekatolizaci Vilémova. Souvisí to asi i se zdejší farní správou, oba faráři působící v obci do roku 1650 měli manželku a podávali přijímání původně podobojí, vliv měla jistě i poloha panství, které leželo poněkud poněkud stranou zájmu církve na rychlém pokatoličtění. Z celkového počtu 317 lidí žijících tehdy ve Vilémově, v Klášteře, 3 panských dvorech a 3 mlýnech (poddanské vsi nejsou do soupisu zahrnuty) má jen 75 obyvatel katolické vyznání a naopak 163 osob je vedeno jako nekatolíci. U 161 z nich je však v příslušné rubrice zapsána naděje k získání pro katolictví stejně jako u všech dětí tzv. předzpovědního věku. "Naděje" je tedy zaznamenána celkem u 240 lidí. Výjimku tvoří pouze mlynář v Klášteře Jiří Kudera (58 let) a jeho žena Marie (60 let); oba bylo asi vzhledem k neústupnosti a věku zbytečné přesvědčovat.³⁴⁾ Rekatolizace tu uspěla až později, jak napovídají údaje k roku 1678, kdy bylo v celém čáslavském kraji ze 44 364 obyvatel jen 108 nekajících se a 3 kacíři.³⁵⁾

I ve Vilémově ovlivnil situaci v polovině 60. let 17. století nástup katolického kněze, příchod jezuitů do Golčova Jeníkova po roce 1650, a také

vymírání starší nekatolické generace obyvatel. V porovnání s některými městy ve východních Čechách je pokatoličťování Vilémova výrazně pomalejší. Například v Chotěboři se ze 413 dospělých osob hlásili roku 1651 k protestantství jen dva lidé a u 23 je poznamenána naděje na získání, třebaže asi i zde byl mnohdy přestup pouze formální.³⁶⁾ V Hradci Králové dokonce s výjimkou 36 židů žilo podle soupisu výhradně jen katolické obyvatelstvo.³⁷⁾

Z uvedeného celkového počtu 317 lidí žilo ve Vilémově 162 osob mužského a 155 ženského pohlaví, což je vzácně vyrovnaný poměr, dokonce s nepatrnou převahou mužů. 92 dětí do 14 let představuje ve vilémovské populaci slabou třetinu. Je to poměrně příznivá bilance oproti připomenutým městům, kterou lze s největší pravděpodobností vysvětlit dost vysokou porodností venkovských žen i nižší dětskou úmrtností a také šťastnému uchránění se před tehdejší morovou epidemií. Naopak obyvatelé nad padesát let jsou tu poměrně málo zastoupení - pouze 44 osob, je dost pravděpodobné, že se zásluhou válečné bída jen málokdo dožil vyššího věku. Nejstarším obyvatelem tu byl myslivec a chalupník Jan Roubal z Klášteře, kterému bylo 65 let. V některých případech je i dost velký věkový rozdíl mezi manžely, muž byl v některých případech starší až o 20 let, ale to není po válce nijak zvlášť divné. V rodinách je běžný počet dětí od 1 do 4 dětí, ženy mají dost často děti po čtyřicátém roce svého života. U rodičů žijí i některé dospělé děti, které by se nejspíš jinde neuzivil.³⁸⁾

Přestože ve Vilémově nemůžeme pro absenci spolehlivých pramenů srovnávat stav kolem roku 1650 s předválečnou situací, lze odvodit, že úbytek populace tu nebyl tak silný jako v zemském měřítku, kdy v důsledku emigrace, válečných útrap, špatné výživy a místních hladomorů zůstalo v Čechách z 1 700 000 obyvatel žijících před válkou jen 900 000 klidí a na Moravě z 900 000 pouze 600 000 obyvatel. Jsou to však jen orientační počty, přesná čísla nelze zjistit. Celková ztráta v našich zemích se rovnala asi 1/3 obyvatel.³⁸⁾

Pokud jde o sociální strukturu, jsou tu vcelku logicky nejpočetnější poddaní - 225 lidí, pak následují poddaní jiných panství, kteří tu bydlí a pracují - 67 osob. Svobodníků tu žije pouze 23 - drobnou zvláštností je pětaticetiletá, asi zehudlá rytířka Anna, která i se čtrnáctiletou dcerou bydlí v podruží pravděpodobně na panské tvrzi.³⁹⁾

Konfrontací údajů soupisu s berní rulou (viz dále) lze odhadnout i počet obyvatel na 1 dům. Rula uvádí ve Vilémově a Klášteře asi 56 obydlí a usedlostí, lze tedy vypočítat, že na jeden dům připadalo přibližně 5,7 obyvatel, což není na dobové poměry tak mnoho.⁴⁰⁾

Soupis umožňuje též nahlédnout do hospodářského života obce, zejména pokud jde o strukturu povolání obyvatelstva. Byly osazeny všechny 3 pan-

ské dvory - ve Vilémově, Klášteře i Heřmanicích a také 3 panské mlýny - v Klášteře, na Černé pile a ve vsi Pařížově. Na tvrzi v Klášteře žije mimo panského správce a jeho rodiny také správce obilního skladu, pekař a zahradník s rodinami, rytířka Anna s dcerou a čeled'. I na panských dvorech řízených šafáři je vždycky několik pohůnků a děveček, na největším dvoře v Klášteře pracuje i sládek (svobodník) s rodinou a ovčák. Mlynáři jsou všichni tři poddanými a nemají žádné stálé lidi na práci mimo svých manželek a jednoho práška (v Pařížově). U sedláků bydlí a pracují v nájmu podruzi a podruhyň, někteří sousedé měli i čeled' a služku nebo kuchařku. Mnozí obyvatelé se věnují také nezbytným řemeslům, která však většinou provozují při zemědělské činnosti a ne svobodně. Některé údaje o řemeslnících se shodují s berní roulo, jiné se liší nebo s roulo vzájemně doplňují.

Ve Vilémově, Klášteře, dvorech a mlýnech zaznamenal soupis celkem 36 vesměs poddaných sedláků, 10 chalupníků, 3 šafáře, 28 podruhů nebo podruhyň, 10 pacholků, 4 pohůnky, 2 ovčáky, 1 skotáka, 19 děveček, 4 kuchařky a 3 služebné. Co se řemesel týká, jsou výslovně uvedeni 3 mlynáři, 1 prášek, 2 pekaři, sladovník, koželuh, švadlena a 2 kováři. Z dalších profesí se tu objevuje správce obilního skladu (obročník), "mejstřík", zahradník, myslivec, kostelník a felčar.³⁴⁾

Studium soupisu obyvatel z roku 1651 nám dovoluje udělat některé obecnější hypotetické závěry o situaci Vilémova v uvedeném období:

- a/ panství přes veškeré válečné strádání nebylo tak těžce postiženo jako některá jiná místa ve východních Čechách,
- b/ rekatolizace tu nebyla příliš úspěšná a trvala déle než v jiných oblastech Čech (především ve městech byla podstatně rychlejší),
- c/ počet obyvatel neklesl tak výrazně jako v měřítku celé země,
- d/ hospodářství zde bylo válkou silně ochromeno, ale přes veškerou bídu bylo schopno nové produkce, zlepšování však bylo zdoluhavé a pro nejhudší poddané hodně krušné.

Už od roku 1620 začíná příliv cizích šlechtických rodů do Čech. Po třicetileté válce už drželi cizinci téměř polovinu svobodných statků v našich zemích. Je to důsledek emigrace, konfiskací a vymírání domácí šlechty.³⁸⁾

Vilémovské panství však bylo jedno z těch, která zůstala nadále v majetku českého rodu, navíc rodu rytířského. Vilém Boryně ze Lhoty zemřel roku 1650 a jeho nezletilí synové Maxmilián a Ferdinand prostřednictvím své matky Marie Alžběty roz. Mitrovské z Nemyše, přenechávají zatím správu panství vrchnostenskému úředníkovi Zikmundu Volfovi, který bydlí na panské tvrzi. Marie Alžběta se později provdala za Václava Rudolfa z Věžník a v roce 1659 koupila od svých synů vilémovský statek s panskými dvory ve Vilémově, Klášteře, Heřmanicích a panskými mlýny v Klášteře, na Černé pile a v Pařížově. Ale už v roce 1669 postoupila Vilémov zase svému synovi

Maxmiliánovi. Od toho koupil v roce 1672 zdejší statek místokomorník na Moravě Matěj z Vunšvic. 41, 42)

Po třicetileté válce je v českých zemích dovršena tendence k vytváření šlechtických velkostatků. Tyto velkostatky postupně bohatnou a naopak nižší drobná šlechta podobně jako města v důsledku politiky habsburského státu, konfiskací a malé konkurenceschopnosti upadá. Velká šlechta si buduje honosná venkovská sídla i městské paláce, na panstvích často sídlí jen správce. Produkce velkostatků závisí hlavně na nevolnické práci, i když v našich zemích nedošlo k totálnímu "druhému" nevolnictví jako třeba v Prusku. Šlo zde spíše o "smíšenou" zemědělskou výrobu: vedle sebe existovaly velkostatky využívající práce poddaných i statky sedláků zásobující místní trh. Sedláci měli robotní povinnosti i své vlastní hospodářství. Roboty stanovené na tři dny v týdně byla překračována hlavně při sezónních pracích. Naopak o nedělích a četných církevních svátcích se pracovat nesmělo. Prozíravější vrchnost se zaměřovala na výrobu, která nedovolovala konkurenci selských hospodářství - dřevařství, rybníkářství, plodiny na vývoz a na vrchnostenské monopoly jako pivovarnictví a lihovarnictví. Alkohol povinně odkupují poddaní, často docela rádi. Šlechtické velkostatky zaměřené jen na místní spotřebu ale nebyly příliš úspěšné, mívaly i nižší produktivitu než sedláci.

Panští úředníci a drábi nebyli vždy a všude tak neobyčejně krutí, jak se líčívало, nemělo smysl udílet si pracovní síly k smrti, často naopak vrchnostenská správa spíše nestačí sledovat práci málo motivovaných poddaných a velkostatky upadají. Jedno bylo jasné: čím horší poměry poddaných, tím hůře prosperuje vrchnost. Každé jednotlivé panství je v tomto směru jiné.⁴³⁾

Hospodářskou situaci na panství Vilémov, především poměry poddaných po ukončení třicetileté války poměrně dobře osvětluje údaje v tzv. berní rule (rolle) z roku 1654 a v její následné revizitaci provedené v roce 1681. Rula byl vlastně první berní katastr sestavený v našich zemích. Původně udávali počty osedlých rolníků (sedláků) na panstvích sami majitelé. Šlechta však po válce vzhledem k obecnému úpadku hospodářství a ztrátám poddaných uváděla počet osedlých zkráceně. Vláda proto vzala vybírání daní z rukou šlechty a berní vybírali královští berní úředníci. Šlechta se samozřejmě snažila získat své velké právo zpět. Svolila tedy, aby zvláštní komise provedly soupis veškeré poddanské půdy. V něm jsou uvedeni všichni hospodáři plnými jmény (někdy ne všichni a ne přesně). Jsou rozděleni na sedláky (60 korců orné půdy), chalupníky (4 za 1 osedlého) a zahradníky - domkáře (8 za 1 osedlého). V rule je i přesně uvedeno, kolik rolníci osévají na jaro a na zimu, kolik mají úhoru, luk, potahů, dobytka i jaké provozují vedlejší živnosti (řemesla). 44, 45)

Ukázalo se však, že odhady berní komise přece jen nejsou dost přesné a vrchnosti usilovaly o jejich revize. Chybělo především jednotné měřítko o

zdanění horských oblastí a úrodných krajů. Zvláštností je, že horské krajiny se považovaly za výnosnější pro možnost přivydělat si i mimo zemědělství. Tak vznikly nové berní katastry - revizitace s podrobnějším vyličením hospodářského života v obcích jednotlivých panství. Obzvlášť cenná jsou tzv. "zdání" - tj. celková vyličení poměrů na panství.⁴⁵⁾

I na vilémovském panství byly, jak vyplývá z berní ruly i z revizitace, poměry poddaných po skončení války dost hrozné. Platí sami nadále veškeré daně, vrchnost platila jen z poddaných. Lidí značně ubylo válkou, nemocemi, bídou, ale i úteků z gruntů. Ve městečku Vilémov i všech vsích na panství byly některé domy opuštěné, jiná hospodářství "zkažená" a pole neosévaná. Podle revizitace utekli během války a po ní z panství 3 rolníci. Příčinou zběhnutí bývala někdy i velká daň, jindy i náboženské přesvědčení. Většinou lidé prchali na Moravu, kde bylo o něco lépe. Často se také stávalo, že sedláci, aby se zbavili velké kontribuce, měnili vlastní statek za podružskou chalupu. I vilémovská vrchnost měla obavu z úteků poddaných a proto raději platila za své lidi polovinu kontribucí, přispívala jim obilím, dobytkem, ba i chlebem, jen aby se pracovní síly nerozutekly nebo nepomřely.⁴⁶⁾

Venkovské obyvatelstvo je po třicetileté válce už jasně diferencované. Bohatí sedláci s velkou výměrou polí konkurují vrchnosti a na roboty posílají svou čeleď, drobní rolníci (chalupníci a domkáři) sami robotují i obdělávají své pozemky, a nemajetná chudina, která bydlí v panských dvorech nebo u sedláků v nájmu, pracuje i pro vrchnosti i pro sedláky a chalupníky, aby alespoň bídě užívala sebe a své děti. Na vesnicích žijí i příslušníci svobodných povolání - mlynáři, kováři aj. Ti jsou nejuvědomělejší a často bývají vůdci vzpour. Život takto rozvrstveného obyvatelstva není ani bezohledné vykořisťování, ale ani patriarchální idyla. Rolníci jsou pevně "připoutáni" k půdě, nesmějí se ženit, vdávat, stěhovat a dávat studovat své syny bez svolení vrchnosti; avšak pán, který dbal o blaho svých poddaných a svůj "klid", jim to dovoľoval. V těžkém postavení zcela závislých lidí jim tím však mnoho neulehčil. Na bídu venkovanů upozorňují tehdy často i kněží.⁴⁷⁾

Na vilémovském panství hospodařilo podle berní ruly ke 4. únoru 1654 (po odečtení vzdálené jitkovské části statku) celkem 33 sedláků, 23 chalupníků (4 za osedlého) a 28 zahradníků (8 za osedlého). Mimo to zde bylo celkem 22 selských hospodářství pustých a dvě tzv. živnosti zkažené, 1 "zkažené" chalupnické hospodářství a 14 zahradnických domků s příslušnou výměrou pustých polí.⁴⁸⁾

Zdá se, že Vilémov a jeho panství s poddanskými vesnicemi nebyly válkou a jejími průvodními jevy přece jen tolik postiženy jako třeba nedaleké město Chotěboř, kde byla po skončení válečných pohrom téměř polovina domů opuštěných (58 ze 119),⁴⁹⁾ nebo jako sousední ves s panským statkem

Spytice, která byla včetně tvrze a dvora téměř celá vypálená Švédy v roce 1638.⁵⁰⁾ Vilémov tedy díky relativně příznivějším okolnostem nepatřil k panstvím hospodářsky a sociálně nejpoznamenanejším, ani úbytek obyvatelstva nebyl, jak se zdá, tak silný jako v celostátním měřítku.³⁸⁾

Celkově obhospodařovali vilémovští poddaní 1320 korců, tj. 380 ha orné půdy, která je komisí hodnocena jako "dobrá, žitná, s prostřední možností" na ní kvalitně hospodařit. Pustá hospodářství na panství mají výměru 14 lánů (panských?) tj. asi 324 ha. Zdá se to být hodně v poměru k množství obdělávané půdy, ale určitá část půdy bývala ponechávána ladem i před válkou a část této výměry využívají někteří rolníci a vrchnost.

Zdejší hospodáři chovali dohromady 47 koní, 54 volů, 203 krav, 239 jalovic, 343 ovcí a 54 prasat (sviní). Více než jednoho koně a vola drží jako potah bohatší sedláci, ostatní mají hlavně krávy a jalovice, které užívají k tahání i jako dojnice. Tato tendence v chovu zvířat pokračovala i v následujících staletích.⁴⁸⁾

Navíc se někteří rolníci věnovali i nejběžnějším řemeslům, ale téměř výhradně jen ti, kteří bydleli ve Vilémově a v Klášteře. Žilo tu tenkrát 5 krejčích, 4 ševci, 5 tkalců, 3 řezníci, 2 pekaři, 3 kováři, 3 koláři, 1 bednář, 1 zedník a také 1 sládek. Počet řemeslníků ani jejich složení se přesně nekryje s údaji v soupisu obyvatel podle víry, ale to je dáno jednak tříletým časovým odstupem a také tím, že autory obou soupisů byly různé osoby.

Největší a nejbohatší sedláci (sousedé) žijí samozřejmě především přímo v městysu Vilémov, ale velké výměry mají i osedlí ve Zhoři, Jakubovicích, Vrtěšicích a Bučovicích. Naopak ves Heřmanice byla velmi chudá, žili tu jen sami domkáři (zahradníci) s velice malou výměrou půdy - většinou 1 korec, tj. 0,288 ha. Mezi nejmajetnější rolníky patří v té době samozřejmě primas. Vít Zámečník (Primas) užívá navíc i části lánů při pustých gruntech a on i jeho nástupce v úřadu Jakub Drahekoupil chovají mimo potahů a dobytka i velké stádo ovcí.⁴⁸⁾

Za povšimnutí stojí i to, že některá v rule uvádění příjmení se ve Vilémově a okolí vyskytují od té doby až dodnes - např. Benák, Sekerka, Kolář, Pokorný, Němec, Novotný, Tuček, Stýblo, Dvořák, Rek, Vojtěch aj.⁴⁸⁾ Zemědělské rody byly totiž s půdou většinou svázány i po zrušení nevolnictví a poddanství vlastně až do poloviny našeho století, lpěly na držbě polí, a tak často sídlily v jedné vesnici nebo malém okruhu vesnic tři sta i více let.

V následující přehledné tabulce revizitace ve Vilémově k roku 1681 už rolníci jmenovitě uvedeni nejsou, ale srovnání s údaji v berní rule je přesto důležité. Revizitace byla přesnější (také vzhledem k většímu časovému odstupu od války) a jsou v ní některé informace navíc: počty domů ve vesnicích, louky, počet nájemních volů i chov koz.⁵¹⁾ (Viz tabulku na str. 25)

Revizitace obsahuje také už zmiňované "zdání", které líčí poměry na panství. Podle "nového shlednutí na Vilímově 2. decemb. Ao 1674", které zapsala komise ve složení František Adalbertus, opat kláštera sedleckého, Bernard, pán z Věžník, Ludvík Hubatý a Jan Jakub z Rottheimu má tento statek půdu "špatnou, ne hrubě úrodnou, v místech dílem hornatých a od všelijakých příležitostí k jiným handlům vzdálených", se "skrovnými polmi a dobytečky (a to na díle cizími, panskými a nájemnými)". Poddaní totiž i nadále dostávali od vrchnosti nebo od faráře dobytek, který vyživovali a užívali ho. Za to museli majiteli odvádět ročně určitý poplatek, který se někdy stával trvalým, těžko snesitelným břemenem statku, tzv. "železnou krávou". V uvedeném hodnocení panství se vyslovuje i oprávněná obava se zběhnutí poddaných. Proto vrchnost - v té době už hrabě Karel Leopold Carretto Millesimo - "dobře jim přispěla, neb je obilím i dobytky jak na setí, tak na chleby zakládá" a platí za ně i polovinu kontribuce. Dál se tu konstatuje, že městečko nemá žádné zvláštní nadace mimo dvou špatných jarmarků. Jeho obyvatelé musejí spolu s ostatními poddanými vykonávat robotu pro vrchnost. Velkou chudobu považuje komise za větší nevýhodu než výhodu pro budoucí hospodaření.⁵²⁾

Vilémov se však přes veškerou tíži válečných útrap a následné hmotné strádání obyvatelstva ve 2. polovině 17. století vzpamatovává ze situace způsobené vleklou válkou a zdejší hospodářství se i přes veškeré potíže začíná znovu rozvíjet. Noví majitelé panství, italský rod Carretto-Millesimo, se snaží Vilémov - své stálé sídlo postupně zvelebit a duchovně i kulturně povznést v souladu s myšlenkami a názory nově nastupující barokní éry. To se také v průběhu 18. století daří do značné míry naplnit, přestože Vilémov zůstává i nadále odlehilým poddanským městečkem orientovaným převážně na zemědělskou výrobu, což samozřejmě mělo především pro poddané i své stinné stránky.

Poznámky a odkazy

- 1/ Chotěboř - stručné dějiny města, Hradec Králové, Kruh 1984, s. 28
- 2/ Dějiny země koruny české, I., Praha, Paseka 1992, s. 229-230
- 3/ Tamtéž, s. 230-232
- 4/ Vojenské dějiny Československa, II., Praha, Naše vojsko 1985, s. 83
- 5/ Dějiny země ..., s. 232
- 6/ Tamtéž, s. 232-234, 258
- 7/ Tamtéž, s. 260-268
- 8/ Chotěboř - stručné ..., s. 29
- 9/ SOKA H. Brod, prac. Chotěboř, signatury Obú Vilémov 1 a 2, Kniha pamětní /1670-1835/, fol. 6, Kniha smluv, fol. 70
- 10/ Tamtéž, KP, fol. 6; KS, fol. 71:
„Letha 1618 we Czwrttek Po 13. Nďěly po Swate Trogiczy w Městu Wilimově od Lidu nadepsaneho Wogenskeho, Prředně domuv 16, wícze wtom Poržadi dum

Pansky, Item Rathaus krámy Ržezniczký, Obecný Piwovar to wsseczko do Gruntu Popaleno A Skaženo."

- 11/ Tamtéž, KP, fol. 6, KS, fol. 70
- 12/ Tamtéž, KP, fol. 7, KS, fol. 71
- 13/ Bílek, T.: Dějiny konfiskací v Čechách, Praha, u Fr. Řivnáče 1882, s. 33-34
- 14/ Vrabec, J.: Popravy na Staroměstském náměstí 21. června 1621, Praha, B. Kočí 1908, s. 78, 123, 146:
Vilém Konecchlumský byl stavovský komisař v roce 1619 při válečné výpravě stavovského vojska z čáslavského a chrudimského kraje (v letech 1612-1616 byl majitelem statku Spytyce blízko Vilémova). Po zatčení v roce 1621 byl 23. května 1621 odsouzen ke stětí hlavy, neboť byl obviněn jako vyzvědač knížete kmovského (odpůrce habsburské vlády). Hájel se tím, že je chromý sedmdesátiletý muž, který se proto na výzvědnou činnost nehodí a navíc knížete ani nezná. Přesto byl nakonec popraven. Těsně před smrtí prý poznamenal: Půjdu, abych umřel a nevím proč".
- 15/ SOKA H. Brod, prac. Chotěboř, signatury Obú Vilémov 1 a 2, KP, fol. 7, KS, fol. 71:
"Letha 1619 v pondělí po třetí neděli adventní (16. prosince) při ujímání panství Vilémovského po urozeném a statečném rytíři panu Václavovi Boreňovi J.M. panu Davidovi J.M. nebo pana jmenovaného panu synu, jakožto nejstaršímu mezi bratřími Janem a panem Vilémem, všeckni poddaní Vilémovští v přítomnosti urozeného a statečného rytíře pana Viléma staršího Konecchlumského z Konecchluma a na Dálčicích tomuž panu Davidovi poddanost a pravé človečenství slibovali."
- 16/ SOKA H. Brod, prac. Chotěboř, Fond Listiny MNV Vilémov (dat. 1622 listopad /11./)
- 17/ Ottův slovník naučný, díl IV., s. 420
- 18/ SOKA H. Brod, prac. Chotěboř, signatury Obú Vilémov 1 a 2, KS fol. 71; KP fol. 7
- 19/ Žďárský, A.: Z archivu Vilémovského, Věstník československých muzeí a spolků archeologických, II., Čáslav 1897, s. 178-180; pozn. autora:
Uvedené pozemky leží jižně od silnice z Vilémova směrem na Točice a Chotěboř v poloze "Na Fregmarku" za polem zv. Velký Syráček. Švédské táboření nelze prameny doložit, je však dost pravděpodobné, že tu švédská armáda táhla, protože všude v okolí její pobyt dobové zprávy potvrzují.
- 20/ SOKA H. Brod, prac. Chotěboř, signatury Obú Vilémov 1 a 2, KP, fol. 7; 76-77
- 21/ SOKA H. Brod, prac. Chotěboř, sign. Obú Vilémov 3, Kniha gruntovní domů, polí a luk obce Vilémov, fol. 1
- 22/ SÚA Praha, Fond Stará manipulace B - H 20, sign. R 109/45, Soupis obyvatelstva Čech podle víry roku 1651- panství : Vilémov, fol. 2
- 23/ SOKA H. Brod, prac. Chotěboř, sign. Obú Vilémov 1, KP, fol. 8:
"Letha Páně 1654. Já, Daniel Krauz, felčar, činím na sebe tento a takový revers z té příčiny jakož jsem se dne pondělního velikonočního leta přítomného (6. dubna) z velikého opilstva proti dobrému řádu a právu dopustil a učinil, a to takto: přijdouc do domu Martina Řezníka, souseda klášterského, tu ... majíce s Janem, synem jeho nějaké řeči, obec Vilémovskou nevyjmenujíc žádného tupil, haněl a to

bez vší příčiny mně od nich dané, i potom dále přijdouc do hospody klášterské, z synem Matěje Víta Zámečnicka, primátora města Vilímova beze vší příčiny mně od něho dané outok na něj sem učinil, s ním pranici začal, jakož pak mého outoku jistě znamení se našlo a spatřilo, přitom pana otce jeho ... povinnost, kterou od vrchnosti na sebe rozloženou má spolu s jinými konšely bez podání příčiny tupil, lehčil i také pana hejtmana sem dotejkal a nad jejich vrchnost se vynášel. Když z jistého poručení pana Zikmunda Volfa, ouředníka panství vilémovského, do vězení sem dostal, nijakž právu poddán býti nechtěl, přičemž ale že by mnozí důvodové, což sem tak z opilství svého spáchal a proti mně se vynášeli, to při sobě poznávám, i nemoha sobě z takového vězení pomoci, tehdy předně pana Zikmunda, nejednou čehož jsem se koliv proti němu dočinil, aby mi to odpustil, za milost žádal, i kdež poctivého ouřadu města Vilémova, tím soudem mne Krauze... Boha prosil, aby mi to odpustil ... Tehdy na vzácnou přimluvu pana Zikmunda Volfa, ouředníka jejich, i také mých přátel ... ke mně se sklonili a všechno provinění ... odpustili, a to na ten způsob, abych se toho nikdy více nedopouštěl ..."

24/ Birnbaumová, A.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Čáslavském, Praha, AK ČSAV, 1929, s. 346-347

25/ Tamtéž, s. 357-358, 349:

„HOC BAPTISTERIUM POSITUM SUMPTIBUS ECCLESTAE DOMINANTE DOMINO WILHELMO BORINO DE LHOTA ET DOCENTE RENDO PATRE CASPARO FLORIANI S.T. 1629 MENSE MAIO.“

(Tato křtitelnice postavená nákladem církve významným pánem Vilémem Boryněm ze Lhoty a učeným důstojným otcem Kašparem Floriánem svatého času /?/ 1629 měsíce května)

26/ Sameš, V.: Klášter Vilémovský, Praha 1934, s. 31-37

27/ Gedenbuch der Pharre Willimow (zal. 1835), s. 456-466

28/ Berní rula, sv. 11, Kraj čáslavský II, Praha, SPN 1955, s. 654

29/ SOKA H.Brod, prac. Chotěboř, sign. FÚ 35/1, Liber Memorialium et Fundatum, fol. 3

30/ Pekař, J.: O smyslu českých dějin, Praha, Rozmluvy 1990, s. 214-215

31/ SOKA H.Brod, prac. Chotěboř, sign. FÚ 35/1, Liber ..., fol. 4

32/ SÚA Praha, Fond Stará manipulace, B - H 20, sign. R 109/45 - panství Vilémov, Soupis obyvatelstva ..., fol. 2

33/ Lenderová, M.: Město Hradec Králové ve světle soupisu obyvatelstva Čech podle víry z roku 1651, Východočeský sborník historický, sv. 2, Pardubice 1992, s. 131

34/ SÚA Praha, Fond Stará manipulace, B - H 20, sign. R 109/45 - panství Vilémov, Soupis obyvatelstva ..., fol. 2-8

35/ Placht, O.: Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.- 18.století, Praha 1957, s. 290

36/ Chotěboř - stručné dějiny města, s. 31-32

37/ Lenderová, M.: Město Hradec ..., s. 135

38/ Dějiny zemí ... I., s. 276:

Navíc asi 20% půdy zůstalo pusté. Vedle hmotného úpadku poklesla silně i morálka lidí - lupičství je běžným jevem, mnohde se potulují zběhlí vojáci a tlupy

žebráků. Prudký náboženský obrat poznamenal svědomí poddaných, mnozí z nich i bez útlaku vypovídají poslušnost.

39/ pozn. autora: Pro nedostatek dalšího archivního materiálu nelze tento jev spolehlivě vysvětlit.

40/ Berní rula, sv. 11, Kraj čáslavský II ..., s. 654-659

41/ Sedláček, A.: Hradý ... XII., s. 296

42/ Rieger, F.L.: Slovník naučný, díl. 9, Praha, 1866, s. 1085-86

43/ Dějiny zemí ..., s. 277-278

44/ Berní rula, sv. 11, Kraj čáslavský II, s. 654-659, 663

45/ Šimek, R.: Panství vilémovské po válce třicetileté, Podoubraví I, 1923-1924, s. 99-100

46/ Tamtéž, s. 100-102

47/ Dějiny zemí ... I, s. 278

48/ Berní rula, sv. 11, Kraj čáslavský II, s. 654-659

49/ Chotěboř, Stručné ..., s. 31

50/ Sedláček, A.: Hradý ... XII, s. 274-275

51/ Šimek, R.: Panství vilémovské ..., Podoubraví I, s. 101

52/ Tamtéž, s. 102

Prameny

Berní rula, ed. F. Beneš, sv. 11, Kraj čáslavský II, Praha SPN 1955, s. 654-663

Gedenbuch der Pharre Willimow (1835-1993)

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Farní úřad Vilémov, sign. FÚ 35/1

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Obecní úřad Vilémov, sign. OÚ 1, 2, 3

Státní okresní archiv Havl. Brod, fond Obecní úřad Vilémov - listiny (dat. 1622 listopad /11)

Státní ústřední archiv Praha, fond Stará manipulace B - H 20, sign. R 109/45/ - Soupis obyvatelstva Čech podle víry /1651/, panství Vilémov

Šimek, R.: Panství vilémovské po válce třicetileté, Podoubraví I, r.1923-1924, s. 99-102

Žďárský, A.: Z archivu vilémovského, Věstník československých muzeí a spolků archeologických II, Čáslav 1897, s. 178-180

Literatura

Bílek, T.: Dějiny konfiskací v Čechách, Praha u Fr. Řivnáče 1882

Birnbaumová, A.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese čáslavském, Praha, AK ČSAV 1929

Dějiny zemí Koruny české I, Praha, Paseka 1992

Chotěboř - Stručné dějiny města, Hradec Králové, Kruh 1981

Lenderová, M.: Město Hradec Králové ve světle soupisu obyvatelstva Čech podle víry z roku 1651, Východočeský sborník historický, sv. 2, Pardubice 1992

Ottův slovník naučný, díl 4., Praha 1893-1907

Pekař, J.: O smyslu českých dějin, Praha, Rozmluvy 1990

Placht, O.: Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16. - 18. století, Praha 1957

Rieger, F.: Slovník naučný, díl 9... Praha 1866

Sameš, V.: Klášter Vilémovský (zvláštní otisk), Praha 1934

Sedláček, A.: Hrad, zámky a tvrze království českého, díl XII, Praha 1936

Vojenské dějiny Československa, II. díl, Praha, Naše vojsko 1985

Vrabec, J.: Popravy na Staroměstském náměstí 21. června 1621, Praha, B. Kočí 1908

1681. REVISITACE. VILÍMOV.

Panství Obce	Domy			R o l e						lanky	Potahů nyni chová		Dobytky nyní chová										Rolníci	Chalupníci	Domkáři																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
	Všech domů	pusté	pohořelé	nově osídle	všech		oseté na		úhor		lada	po- rostlé	vlastní	nájemní	krav			jalov.		ovci		sviň				vl.	koz																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
					zimu	jaro	vl.	náj.		vl.					náj.	vl.	náj.	vl.	náj.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
																				k o r c e																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										

RUBEŠOVY DEKLAMOVÁNKY

Pavel Zedník

K významným žákům brodského gymnázia patří humorista František Jaromír Rubeš (16. 1. 1814 - 10. 8. 1853). O jeho studentských letech napsal rozsáhlou stať do jubilejního almanachu z roku 1935 profesor Karel Stibral.¹⁾ Z ní se dozvídáme, že po náhlém úmrtí svého manžela se přestěhovala Františkova matka Marie Rubešová se svými dětmi k bratrovi, kožešníku Harrovi do Kolína. Tam se František dobře učil, a proto ředitel obecné školy jeho matce doporučil, aby ho poslala studovat. V Kolíně tehdy gymnázium nebylo, a tak se paní Rubešová rozhodla pro tehdejší Německý Brod, protože tam znala rodinu měšťana Václava Kasala, u níž Rubeš po celou dobu svých studií v letech 1826-1832 bydlel. Podle svědectví Kasalovy vnučky Anny Jahodové-Kasalové byl Rubeš za svého pobytu na gymnáziu duší veselých studentských zábav, překvapoval vtipem a humorem. V přestrojení za kouzelníka vytkl Rubeš brodské společnosti na plese u Fettrů národní vlažnost a lhostejnost. Vyzrál také na špehujícího profesora náboženství Emericha Kryštůfka, který obcházel kolem Kasalova domku a byl pokládán za zloděje.

V domku Václava Kasala poblíž sázavského náhonu našel Rubeš druhý domov. Rád tam v létě sedával pod starou hruškou, studoval, četl nebo zpíval české a latinské písně. Na tento svůj pobyt si později zavzpomínal v básni *Slzičky*²⁾, otištěné v Květech v roce 1838:

*U Sázavy domek,
kolem domku sádek,
sádkem tím se vine
potůček jak hádek,
u potůčka olše,
z olše kvílí ptáče,
sádkem bloudí dívka
hezounká a pláče.*

Rubešovou první láskou byla Fanyňka Fettrová, dcera pekaře Antonína Fetry. Rubeš ji však asi podle dobového zvyku nazývá Julinkou. S Fanyňkou se Rubeš rozešel po svém vstupu do semináře, ale zapomenout na ni nemohl, jak o tom svědčí báseň *Elegie*³⁾, otištěná v Květech roku 1835:

*O vy kraje, kraje divokrásné,
o vy břehy tiché Sázavy,
předměty mé bolné zábavy,
k vám duch zalítá, když slunce hasne.
Tam jsme v blahém snění bloudili,
já a modrooká Julinka,*

*slast nám nesla každá květinka,
písně pláčkové nám štěbetali.*

Rubeš studoval na gymnáziu celkem dobře a ve čtvrté třídě byl dokonce zapsán do zlaté čestné knihy. Velký vliv měl na něho jeho profesor P. Václav František Divok, který vedl studenty k upřímnému vlastenectví. Už na brodském gymnáziu se Rubeš začal pokoušet o literární tvorbu. Podle názoru Františka Sekaniny "byly to vedle řady pokusů sentimentálních a bolně laděných i slibné zárodky k jeho pozdějším deklamovánkám".⁴⁾ Zachovala se jen delší epická báseň Jaroslav a Jitka, kterou také otiskl F. Sekanina v Sebraných spisech Fr. Jar. Rubše (1906). Tato romantická báseň není ještě příliš původní a hlásí se svým pojetím k Š. Hněvkovskému. Sentimentální ladění mají i dvě Rubešovy básně otištěné v Květech - Na hrobě J.V. Kamarýta a Památce mého milého strýce Jana Nejedlého. Proniká v nich i tylovsky chápané vlastenectví. Tyto básně vznikly ovšem až o dva roky později, kdy byla na stránkách Květů otištěna i Rubešova čtyřdílná báseň *Pout' života* hlásící se spíše ke Kollárovi.

Naším cílem není však soustavné sledování Rubešovy básnické tvorby, ale především jeho deklamovánek. Deklamovánku charakterizuje Slovník literární teorie jako básnický žánr českého národního obrození určený pro recitaci a touto svou funkcí utvářený po stránce jazykové i tematické.⁵⁾ Deklamovánky jsou obrazem společenského života třicátých a čtyřicátých let minulého století, kdy se naše měšťanstvo v širším měřítku národně uvědomovalo. Byly určeny k recitaci na bálech, besedách, výletech a akademiích a tomu odpovídá jejich zaměření a forma. Postrádáme v nich ovšem politické zaostření a to je zřetelně odlišuje např. od básní vzniklých v revolučním roce 1848. Sam Rubeš nebyl zakladatelem tohoto literárního žánru - před ním už je psal například V. K. Klicpera, ale pro Rubeše je tento žánr opravdu charakteristický. Deklamovánky vycházely v drobných svazcích v letech 1837-1847 spolu s Rubešovými písněmi a zahrnovaly až na několik výjimek celou Rubešovu básnickou tvorbu. Souborně byly otištěny v jeho Sebraných spisech (1906).

Rubešovy deklamovánky podávají jeho vlastenecké kredo (Já jsem Čech), oceňují lásku k vlasti jako nejčistší lidský cit (Moje přání), oslavují některá povolání (Mlynářova chloubu), vytýkají lidem jejich slabosti (Každý chce být trochu živ), odhalují vady společnosti (Jindy a nyní, Za sto let), zabývají se obecně lidskými otázkami (Všem se nelze zachovat), meditují o básnické tvorbě (Básník), o řečnictví (Deklamace v kaputě), o výchově mládeže (Co je pravda), vyzdvihují drobné životní pozitivy (Dýmka, Šňupka, Pivo).

Deklamovánka *Já jsem Čech* je charakteristickým projevem předbrežnového češství. Svým námětem i zpracováním připomíná píseň *Kde domov můj*. Rozvíjí myšlenky o kráse naší země a povaze jejích obyvatel. Rubešovi připá-

dá naše vlast jako růže v srdci Evropy. V duchu putuje po Čechách, všechno se mu tu líbí, všechno má pro něho osobitý půvab. Zdůvodňuje tak svoje vlastenectví mravně a historicky. Čechové bojovali za vlast, poráželi nepřátele, ale nechťeli je zotročit, nevedli ani dobovačné války:

*Čech válčil jen, když hájil své,
on neved' války z návodu,
on nemá ruce krvavé
a nezná kletbu národů.*

Rubeš jmenuje slavné osobnosti našeho národa a upozorňuje, že česká hudba je známa na celém světě. Duch národa se nejvýrazněji projevuje v písních, v nichž slyší stesk po zaslé slávě. S obdivem také vzhlíží k naší mateřtině a srovnává ji s jinými jazyky. V závěru deklamovanky slibuje, že zůstane národu věrný až do smrti. Rubešova deklamovanka má ráz obranný a národně povzbudivý.

Upřímné vlastenectví proniká i z jiných Rubešových deklamovánek. Protože byly určeny měšťanstvu, často se v nich mluví o radostech a strastech různých povolání. Rubeš nešetří vtipnými narážkami a průpovídkami v deklamovance *Každý chce být trochu živ*. V deklamovance *Co je pravda* si básník stěžuje na to, že každý člověk je hodnocen jinými jen podle svého bohatství. Své představy o vývoji společnosti promítl Rubeš do deklamovanky *Za sto let*. Realisticky v ní vyličil vady současnosti a ironicky poznamenal:

*Kdo se na víc než pět roků
před svou smrtí v pilném kroku
k službičce přec dokleští,
může mluvit o štěstí.*

Rubeš si trpce stěžuje na bídu spisovatelů v deklamovance *Básník*. Jakou námahu dá básníkovi veršování, když mu chybí inspirace! Napsáním básně však teprve nastávají starosti, jak naznačuje scénka mezi básníkem a nakladatelem. Básník nabízí své výtvary, nakladatel dělá drahoty a nakonec přislíbí místo honoráře 10 výtisků zdarma. Když dílo vyjde, sesypou se na něho ze všech stran kritikové. Také čtenáři básně odsuzují a vytýkají jim epigonství, nesrozumitelnost, zahledění do sebe. Hmotná bída ubíjí v básníkovi inspiraci. Svět oslavuje básníky a nechává je umírat hlady. Ale ani smrtí ještě pro básníka utrpení nekončí a pokračuje ve sporech literárních historiků. *Deklamace v kaputě* líčí v závěru převrácenou společnost - muzikantům se nechťelo pít, třicetiletý si bral padesátiletou z lásky, velký pán žil skromně, básník si vyveršoval nový kabát a kritik dokonce přečetl jednu stránku posuzovaného díla. Nad výchovou mládeže se zamýšlí Rubešova deklamovanka *Co je pravda*. V ní Rubeš srovnává výchovu německého chlapce Fricka a českého Jiříka. Ukazuje, že panská výchova může vést k prázdnému životu podvodníka a vykořisťovatele.

I když jsou deklamovanky spíše zahleděny do minulosti, v deklamovance *Za sto let* si představuje autor svět budoucnosti - mezi jinými předvídá vynález psacího stroje.

Vznešený patos Amerlingovy úvahy *Člověk velká pohádka* parodoval Rubeš deklamovankou *Člověk malá pohádka*. Probíral v ní s ironickým komentářem jednotlivé části lidského těla a rozvedl kollárovský motiv o lásce k Mině a vlasti s žertovným řešením:

*Srdce budiž Mině dáno,
Mína nám a my pak vlasti.*

Deklamovanka *Všem se nelze zachovat* předvádí na názorných příkladech úsudek různých lidí o téže věci:

*Na to nesmí člověk dbát,
někdo má chuť na kapustu,
někdo zase na salát,
a pak víme - proti gustu
není žádný dišputát.*

Deklamovanka *Dluhy mít dobrá věc* naznačuje, že často se dlužníkům žije lépe než věřitelům, protože nemají co ztratit.

Mírnému životnímu epikureismu tehdejšího měšťanstva vyšel Rubeš vstříc svými deklamovankami *Pivo*, *Dýmka* a *Šňupka*. Nejzdařilejší z nich je asi deklamovanka o pivu, pro něž našel Rubeš i něžná deminutiva:

*Jak sladce zní to slovíčko.
Ty pivénko! Ty pivíčko!*

Rubeš se tak odlišuje od většiny našich básníků, kteří opěvovali víno. Připomeňme si ještě, že o pivu se mluví i v Rubešově *Veselé písni zarmouceného*, která podává básníkovu filozofii beznadějné veselosti. Velmi často se v Rubešových deklamovankách objevuje motiv lásky a manželství. Charakteristiku tehdejší průměrné dívky přináší deklamovanka *Móda*:

*Musí umět trochu zpívat,
trochu tulipánky malovat,
nedbale se z lóže dívat,
jako vítr tancovat*

Ideálem ženské krásy je Rubeš poplatný své době. Zobrazuje dívky něžné, jemné, spanilé a nevinné, chválí jejich poslušnost, vybízí je k vlasteneckému citění a smysl jejich života vidí zcela měšťanský - *svaté ctnosti / v tiché pěstí domácnosti*. Odsuzuje jejich touhu po vdávání, vystupuje proti marnivosti a záletnictví, vysmívá se jejich nepořádnosti. Láska je většinou pro Rubeše jen předeherou k manželství. Není tomu tak ale vždy. Humorem je prostoupena jeho deklamovanka *Láska*. V ní je také motiv zamilovaného studenta:

*Láska umí srdce mučit,
krásně umí sužovat,*

*v lásce se dá mnoho učit,
ale málo studovat.
I jde radost, i jde zdraví,
i jde rozum - vše jde spát,
když tak někdy místo hlavy
srdce začne studovat.*

Snad si Rubeš v tomto úryvku zavzpomínal i na svá studentská léta v Německém Brodě.

V deklamovávce *Ženit nebo neženit* se Rubeš dívá z hlediska budoucího manžela, která dívka se nejlépe hodí pro manželství. Aby se projevíly jejich vlastnosti, staví je Rubeš do protikladu a u každé z nich nachází nějaké chyby. Nejvíce varuje ty, kteří si po příkladu Šnajdrova Mamonika uvážou na krk stařenu. Rubeš si stěžuje, že se manželství stává často obchodem, na který doplatí nejvíce manželé sami:

*Ó, já, což je nyní vdavek,
kde se jenom měsíc vdává,
k němužto se děvče dává
jenom za přídavek.*

Ani v tomto typu deklamovánek nezapře Rubeš v sobě vlastence, který se vysmívá dívce slyšící na oslovení "fajlinko".

V deklamovánkách pro ženy vkládá Rubeš ženám do úst podařenou kritiku mužského pokolení. Ženy odmítají bezcitné egoisty, přemoudřelé učence, pyšné despoty. Neimponuje jim švihák chlubící se francouzskými výrazy, hýřil ani karbaník, ale je jim k smíchu také romantický básník vzletající na křídlech fantazie. Odmítají teatrální vylévání citů, milostné cukrování i hřmotnou povýšenost. Kritiku mužů obsahuje také *Obrana krásného pohlaví* s četnými historickými narážkami (Xantipa, Vlasta, Šárka, Lotova žena). Rubešovy deklamovávky podávají i jakousi sociologickou sondu do milostných vztahů a průhled do tehdejšího měšťanského manželství. Nechtějí jen mentovat, ale pokoušejí se o mírnou kritiku a nenásilné výchovné působení. Ne vždy se jim to však podařilo.

Některé deklamovávky mají historizující nebo mytologické ladění. Patří sem deklamovávka *Muži v ouzkoostech a ve cviku* s parodií tematiky dívčí války jako Děvin Šebestiána Hněvkovského. V pravém smyslu slova je parodií Rubešův *Horymířův skok* z roku 1839, v němž je na mnoha místech parodován Máchův Máj. Parodií je do značné míry deklamovávka *Pandořina skříňka* se známým antickým motivem. Antičtí bohové jsou v Rubešově pojetí zbaveni své božské aureoly a jednají jako lidé se svými slabostmi a chybami. Mírný politický jinotaj je ukryt v deklamovávce *Berličky* o zemi, kde již od dětství chodili lidé o berličích, a když jim toto chození bylo zakázáno, dokonce umírali. Uvedme krátkou ukázkou z této deklamovávky:

*Stát se pro kus dřeva nevolníkem,
mohouc žít v krásné svobodě,
toť je proti svaté přírodě.
Pryč s tím bohaprázdným arcizvykem!*

V deklamovánkách se nejčastěji ocitáme v prostředí besedy nebo bálu, v maloměstské domácnosti nebo na pražské ulici. Výjimku tvoří idylicky podbarvená deklamovávka *Venkovanka*, zachycující z pohledu prosté vesnické ženy koloběh práce, zvyků a obyčejů na vesnici po celý rok. Venkov je tu vyličen jako jedna velká rodina. Rubešovo líčení života na vesnici je protepleno upřímnou sympatií a zcela odpovídá spíše preromantickému pojetí o čistotě a neporušenosti venkova jako protikladu zkaženému městu. I když jsou deklamovávky oproštěny od přesného časového určení a mají někdy ráz nadčasový, přece se v nich setkáváme i s některými dobovými motivy - např. v deklamovávce *Na světě netrvá nic věčně* se mluví o železných drahách a jejich vlivu na milostné vztahy.

Struktura deklamovánek odpovídá často jejich určení. Objevují se v nich časté řečnické prvky, oslovení publika, fiktivní dialog s ním, mnohé otázky, zvolání apod. Velmi důležitou úlohu v nich hraje lyrický hrdina ztotožněný s autorem nebo recitátorem. Proto občas vztahuje básník ústřední motiv deklamovávky na sebe. Například v deklamovávce *Každý chce být trochu živ* předpověděl Rubeš svůj neblahý životní osud:

*Mohl bych svou deklamací
dostat ještě souchotiny,
a to nechci - není div,
chci být také trochu živ.*

V Rubešových deklamovánkách se prolínají prvky epické, lyrické a dramatické. Tyto dialogizované scénky prozrazují Rubešův dramatický talent. Patrné je to například v deklamovávce *Jindy a nyní* v rozmluvách rodičů a nápadníků. Často Rubeš užívá kontrastu, jak ukazuje deklamovávka *Ženit nebo neženit*:

*Kdybych však chtěl přece nákou,
tedy kterou?
Starou nebo mladičkou?
Velkou nebo maličkou?
Bohatou nebo chudičkou?
Ostražitou - bázlivou?*

Mnohé deklamovávky mají výraznou pointu, vyslovující zhuštěně její ideu. Je tomu tak např. v deklamovávce *Básník*:

*Blažen ten, kdo za čas žití svého
neutvořil verše jediného!*

Po stránce rytmické a intonační se deklamovánky vyznačují značnou proměnlivostí. Podle Slovníku literární teorie je pro ně charakteristický deklamační verš. Rubeš jako každý humorista má zálibu v neobvyklých rýmech (např. Herkulesa - lesa, hole - Konstantinopole).

Deklamovánky byly ve své době neobyčejně oblíbené. Hodně důkazů o tom přináší Květy. V Květech z roku 1842 čteme: "Ve středu 2. t. měsíce četl pan Tyl na všeobecnou žádost jednu z Rubešových deklamovánek, kterážto, jak od něho očekáváno bylo, s mnohou oblibou přijata byla."⁶⁾ Květy z roku 1841 poznamenávají: "Tuť přednášel pan Grau Rubešovu deklamovánkú Já jsem Čech a dojal hromovým hlasem sluch i srdce rozčilených posluchačů, začez častého potlesku se mu dostalo."⁷⁾ Deklamovánky se recitovaly na konci nebo o přestávce divadelních představení, jak připomíná zpráva z Rakovníka z roku 1842: Po skončeném divadle deklamoval výborně pan Láska Rubešovo Ženit nebo neženit.⁸⁾ Obraz obliby deklamovánek nalezneme i v beletrii. Tylova povídka Marie líčí průběh besedy na českém venkově. Hlavním bodem programu byla spolu s Tylovou písní Kde domov můj deklamovánka Já jsem Čech. Karel Václav Rais připomíná v Zapadlých vlastencích, že na programu besedy byly Rubešovy deklamovánky. Deklamovánky se setkaly s vřelým přijetím u studentů německobrodského gymnázia už proto, že je skládal bývalý německobrodský student. Uvádí to Zdeněk Nejedlý ve třetím díle své monografie o Smetanovi.⁹⁾ Příborský žádá ve svých dopisech často Havlíčka, aby mu poslal Rubešovy deklamovánky ve větším počtu výtisků. Větší počet objednávaných výtisků si vysvětlíme také tím, že profesor Divok zavedl recitování Rubešových deklamovánek v rétorice a ostatní žáky na ně upozornil. Rubešovy deklamovánky našly už ve své době několik následovníků. Jedním z nich byl Josef Burgerstein sbírkou Deklamovánek a písní. Burgerstein rozvádí a obměňuje oblíbené motivy Rubešovy a v deklamovance *Dlouhé vlasy* vybízí národ k aktivitě. Jeho deklamovánky nedosahují úrovně Rubešovy. Žánr deklamovánky pak ještě ožil v 60. letech 19. století, kdy se jejich autoři snažili do nich vložit aktuální politický obsah.

Rubešovy deklamovánky dost podrobně rozebral ve druhém díle svých Dějin české literatury Jaroslav Vlček.¹⁰⁾ "Rubeš zpravidla šťastně vypožaroval, co hýbalo probouzející se národní vrstvou měšťanskou a jeho veršované filipiky přicházely včas. I stanovisko jeho je zřejmé - vše chválil, co zachovávalo a upevňovalo národní individualitu nebo hmotný blahobyt a haněl, co se na ni lepilo cizího nebo co je degenerovalo". Jaroslav Vlček uvedl, že Rubešovi mohl být básnickým vzorem německý básník Ch. Gellert - z jeho díla Rubeš přetlumočil básně Klepny a Nešťastné ženy a zařadil je do deklamovánek. Pilným rubešovským badatelem byl mladoboleslavský profesor Ferdina-

nd Strejček, autor knihy Deklamovánky a písně prvních českých besed i jiných prací.

O svém básnickém díle promluvil Rubeš v básni *Něco na cestu*. Vyjádřil v ní svůj demokratismus, úctu k drobné buditelské práci, víru, že svým dílem obohatil dosud chudou českou literaturu a zasloužil se o probuzení národa:

*Až pak jednou vlastní květy nové
nad našimi hroby zavlaží,
až se Češi k svému přiznají,
v pravdu vzejdou naši krásní snové.
Pak snad uznáte - ó blahé zdání!
Také mnou že zvuků přibýlo,
když se zjitra hlučně zvonilo
na Slovanů slavné požehnání.*

Rubeše básníka oceňoval z jeho vrstevníků Karel Sabina a Karel Jaromír Erben, hezký medailón mu věnoval na stránkách Humoristických listů Jan Neruda¹¹⁾, který viděl v Rubešovi pravého básníka a byl mu blízký jeho humor.

Literární historikové s výjimkou Jaroslava Vlčka a Ferdinanda Strejčka Rubešovy deklamovánky nedoceňovali a dávali přednost jeho humoreskám. S přihlédnutím k době, kdy vznikly, můžeme však říci, že své národně buditelské a výchovné poslání splnily. Staly se charakteristickým literárním žánrem v období našeho biedermeieru.

Odkazy

- 1) Karel Stibral - První český humorista, žák německobrodského gymnázia - in: Almanach 200 let gymnázia 1835
- 2) Sebrané spisy Fr. Jar. Rubše /1906/, str. 308
- 3) Sebrané spisy Fr. Jar. Rubše, str. 318
- 4) František Sekanina - František Jaromír Rubeš - Sebrané spisy, str. VI
- 5) Slovník literární teorie /1984/, str. 69-70
- 6) Květy /1842/, str. 183
- 7) Květy /1841/, str. 192
- 8) Květy /1842/, str. 4
- 9) Zdeněk Nejedlý - Bedřich Smetana, díl III. /1951/, str. 231
- 10) Jaroslav Vlček - Dějiny české literatury II. /1959/, str. 488
- 11) Jan Neruda - O umění /1950/, str. 95

Literatura

- Sebrané spisy Fr. Jar. Rubše, 1906
Časopis Květy, 1841-42
Karel Sabina - Literární podobizny, 1912
Almanach 200 let gymnázia v Německém Brodě, 1935
Zdeněk Nejedlý - Bedřich Smetana, díl III., 1951

Jaroslav Vlček - Dějiny české literatury, 1951
 Arne Novák - Stručné dějiny literatury české, 1946
 Albert Pražák - České obrození, 1947
 Slovník literární teorie, 2. vydání, 1984
 Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století, 1982
 Jaroslava Janáčková - Česká literatura 19. století, 1994

FANY WEIDENHOFFEROVÁ

Zina Zborovská

Jaká vlastně byla tato žena? Proč byl Karel Havlíček pevně rozhodnut spojit s ní svůj osud a pak náhle od svého úmyslu ustoupil? Co bylo pravou příčinou zrušení jejich sňatku? Otázky jistě malicherné pro význam Havlíčkovy osobnosti v našich dějinách, nejsem ale první, kdo si je položil. Dochované dopisy Havlíčka Fany a Fany Havlíčkovy pečlivě uspořádal Ladislav Quis v díle "Korespondence Karla Havlíčka", které poprvé vyšlo v roce 1903. I když Quis nic nezamlčel, zveřejnil všechny tehdy přístupné dopisy v plném znění, pouze opravil gramatické chyby Fany, přesto jejich následný výklad je značně rezervovaný, i když na rozdíl od jiných Havlíčkových životopisců Quis nedává vinu za rozchod jednoznačně Fany a její rodině. Jeho postoj je však podmíněn přetrvávajícím Havlíčkovým kultem a jeho dnes již úsměvnou glorifikací. Chtě nechtě se vnučuje otázka. Nemohlo to být také trochu jinak? Byl Havlíček opravdu takový "svatý muž"? Neublížilo se trochu jedné obyčejné ženě a její rodině? Když jsem v archivním materiálu, týkajícím se rodiny Weidenhoferovy a uloženém v havlíkobrodském okresním muzeu hledala fakta k životu Vojtěcha Weidenhoffera, bratra Fany, přesvědčila jsem se, že se jednalo o vysoce váženou ušlechtilou vlasteneckou rodinu a to, že by odvrhla Havlíčka, se mi zdálo nepravděpodobné, zvláště když téměř po tři roky se známostí souhlasila. Moji hypotézu, že všechno mohlo být jinak, potvrdili právě potomci rodiny Weidenhoferových, kteří mne seznámili s versí tradovanou v jejich rodině. Samozřejmě, že pravdu asi nikdy nezjistíme a pro význam Karla Havlíčka Borovského to není nijak podstatné. Přesto se pokusím rekonstruovat průběh známosti a závěry ponechám na čtenáři.

Fany (Františka) Weidenhofferová se narodila 17. ledna 1821 v Německém Brodě jako čtvrté dítě manželů Matěje a Kateřiny Weidenhoferových. Rodina vlastnila obchod střížním zbožím a ve spojení se svým tchánem panem Hallamánkem, majitelem domu a hospodářství zabývajícím se řemeslem postřihovačským, Matěj Weidenhoffer zkupoval sukno a obchodoval s Itálií, se Štýrskem, s Vídní a Prahou. Rodina vlastnila i velký statek, 85 měřic polí a luk. I když v rodině bylo 10 dětí (narodilo se jich celkem 18, z nich 10 se dožilo dospělého věku), obdržely všechny dobré vychování a v

rodinné kronice¹⁾ píše Vojtěch Weidenhoffer, že otec zanechal dítčám na tu dobu značné jmění obnášející asi 760 000 zlatých. (Otec Fany zemřel 1847). Rodině patřil dům v Dolní ulici. Fany se zřejmě dostalo na tehdejší dobu slušného vzdělání, o čemž svědčí sloh dopisů i literární a hudební zájmy v dopisech projevované.

S Havlíčkem se seznámila jako třiačtyřicetiletá, když se v létě 1844 vrátil do Brodu po pobytu v Rusku. Těsně před návratem mu zemřel otec, zřejmě proto zůstal v Brodě delší čas. V té době byla úřední řeč němčina a v nejširších vrstvách obyvatelstva se mluvilo německy. Havlíček si dal za úkol probudit a podněcovat u zdejší "honorace" národní uvědomění. Za důležitý nástroj pokládal ochotnické divadlo. První představení se hrála v hostinci "Na holubníku" ve Svatovojtěšské ulici. Návštěvnost byla taková, že prostory nestačily a Havlíčkovi se podařilo získat zkušební sál v budově hlavní školy. Zajímavé je, že vedení německé hlavní školy poskytlo prostory pro pořádání českých představení. Havlíček věnoval zařízení divadla mnoho času i energie, muselo se zřídit jeviště, opatřit divadelní potřeby a v neposlední řadě doplnit a rozšířit herecký soubor. Kulisy namaloval Havlíčkův přítel Václav Žák. Prvním představením, které se konalo 25. listopadu byla veselohra "Epigram", ve které sám Havlíček hrál roli ředitele a knížecího tajemníka Chládky. Jeho manželku "Chládkovou" hrála právě Fany Weidenhofferová. V dopise, zasláném příteli Josefu Šrámkovi ze dne 7. 11. 1844, Havlíček píše: "Večery ale trávím u paní Chládkové a tak sloužív celý den městu večer promárním na svou ruku a den je ten tam. Budeme-li oba v Epigramu dobře hrát scény, které máme společné, jistě zaslužíme pochvalu dobrých herců, neboť spolu zacházíme zcela jinak než v Epigramu". Z této doby se dochoval Havlíčkův dopis Fany včetně obálky, psaný důvěrným žertovným tónem. O jejich mileneckém vztahu svědčí žertovné ujednání sepsané na návštěvě u děkana Brůžka v Příbyslavi dne 4. listopadu 1844.

Počátkem dubna 1845 odchází Havlíček do Prahy, aby se věnoval novinářské dráze. První dopis Havlíčka Fany²⁾ pochází z 5. dubna a Havlíček v něm mimo jiné konstatuje, že ho navštívil v Praze Fanin bratr Eman, poroučí se pánům rodičům a líbá slečinky (Faniny sestry). Stejně vřelá je Fanina odpověď z 8. dubna. 10. dubna Havlíček odpovídá a stěžuje si na "hroznou tesknost po brodských večerech". Opět se zmiňuje o častých návštěvách Fanina bratra Emany. Další dopis ze 17. 4. 1845 končí Havlíček slovy: "A teď jí ještě dávám asi sto hubiček, totiž dal bych jí je, kdyby to bylo v Brodě na kanapi." Stejně v dalším dopise ze dne 27. 4. téhož roku se vyznává: "tak ale jen strpení, pak si to všechno vynahradíme, až se sejdem na věky. Kým by to jen bylo brzy, nebo raději hned." V další části dopisu se potom ptá, jak asi velký by musel mít příjem, aby rodiče Fany souhlasili s jejich sňatkem. Před cestou na slovanský jih 14. května 1845 píše Havlíček Fany ze Sichrova,

plánuje společnou budoucnost, vypočítává svoje možné příjmy a slibuje, že pokud získá jistou službu 400 fl. stříbrných, udělá Fany paní Havlíčkovou. Také informuje Fany, že se před odjezdem na cesty na dva dny stává v Brodě. Jeho vzpomínky jsou nezvykle sentimentální, když píše: "sám Bůh ví, kolikrát jsem Ji ve sně zlíbal a v rukou držel. Mnohonáctkrát se mi již ve snu opakovaly ty scény mezi námi u okna neb u fortepiana neb na kanapi, to Vaše hubování a bránění se brzy proti mé levé, brzy proti pravé ruce, jak jsme si vždycky hubičky vyčítali, ale přeci si je vždy zas dávali." Významná je zejména poznámka na konci: "Ten železný křížek od Vás dělá mi velkou radost, že ho vždy u sebe mít mohu." O velké zamilovanosti Havlíčka svědčí další dopis. Opět Fany slibuje manželství slovy: "Abych ji od nyní za rok neměl již zde v Praze, to by v tom muselo vězet tisíc zlých duchů. Spisovatelství se mi dobře daří a brzy budu dozajista mezi nejpřednějšími." Konstatuje také, že bratr František mu píše, že Weidenhofferovi často navštěvuje.

Přesto, že Havlíček plánoval sňatek, je tón jeho dopisů od léta 1845 o poznání jiný. Psaní z 30. května zůstalo neodesláno a další je až z 10. června. Intervaly mezi jednotlivými dopisy se prodlužují, což si ostatně milenci vyčítají. Podivně působí, když Havlíček píše Fany o své kritice Tylova "Posledního Čecha" a vyjadřuje se: "Pro Vás arci takové věci nejsou, poněvadž Vám více na dobré pečení, punčochách a květinách atd. záleží, než na dobrých knihách." Havlíček sice na Fany vzpomíná, připomíná šťastné dny, více však hovoří o práci a o své kariéře a za celé léto roku 1845 do Brodu nepřišel. Je zvláštní, že ani Fany nepřišla do Prahy, ačkoli její sestra Pepi Havlíčka navštívila. Zajímavé je psaní z 26. září 1845. Havlíček píše o tom, že chodil po Praze s Weidenhofferovými a konstatuje: "Panímáma mi také pravila, že jste často tuze smutná a zamyšlená a já arci vím proč, ale snad Vás teď Pepi trochu vyrazí a vyžene Vám trochu starostí z hlavy"...

Dopis ze 16. října toho roku je více než strohý a v P. S. čteme poznámku: "spisovatelství se mi výborně daří". I v dalším dopise ze 27. října hovoří Havlíček o své práci a popisuje svoje novinářské úspěchy. Chladným Havlíčkovým dopisům se poněkud vymyká blíže nedatovaný dopis z listopadu 1845. Havlíček v něm píše o pantoflích, které mu Fany poslala k svátku; pro zajímavost uvádím jednu těžko vysvětlitelnou část: "Nepotřebujem doložit taky, že jsme v Kostelci nebyli: scházelo nám oboum chuti a nechali jsme se doma. Proto jsem nemohl také toho kluka sebou přivést, aby mi papíry stríhal abych Já ale potěšil musím Já oznámit že zde jiného mazlíčka mám paní Storchové bratra pana Eduarda s kterým jsme největší kamarádi. Musím ho vždy na nohou houpat a má mne raději než sestru a pana švagra. Jak si to dobře pamatuje o Frantáli: že mám děti rád a kněží a němce nerád." V následujících dvou dopisech ovšem Havlíček opět hovoří většinou o novinářských záležitostech.

Ke konci roku 1845 Havlíček navštívil Německý Brod. Dopis Fany Havlíčkovi z ledna 1846 je opět psán v důvěrném tónu a vyjadřuje Faninu lásku k Havlíčkovi a stejně srdečná je i Havlíčkova odpověď z 19. ledna. Je patrné, že za brodské návštěvy se vztah Havlíčka a Fany prohloubil. Havlíček Fany týká a plánuje sňatek, který by se měl uskutečnit po velikonočních. Dřívější zamilované něžnosti však v dopise chybí. Celá další korespondence mezi Fany a Havlíčkem již není zamilovaná, ale týká se praktické přípravy budoucího manželství. V dopise z 27. ledna plánuje Havlíček sňatek na 20. dubna. V tomtéž dopise ale dosti bezohledně Fany sděluje: "Také musím mnoho chodit do bálů, a všude mne zvou, abych pak o tom do novin psal. Posledně v bále nově zřízeného spolku Měšťanů, o kterém tak zdvořile píšu /snad budeš čist/ tančil jsem také - hádej - se slečnou Exlovou s tou bezpochyby, co sama o sobě myslí, že je nevzdělaná a nemýlí se. Hezká je ale jistě a byla na bále z nejhezčích." V dalších dochovaných dopisech z jara 1846 plánuje Havlíček s Fany zařízení bytu. Starý zamilovaný tón se objevuje až v dopise psaném v Peruci 13. dubna, i když zase překvapuje věta: "Sám Bůh ví proč se mi tak tuze, tuze nechce psát". O plánovaném sňatku ovšem píše: "co se naší hlavní věci týče, bude z mnohých příčin dobře ještě posečkat asi čtvrt léta. Nebudu Ti ani všechny příčiny jmenovat skrze které by to dobře bylo."

V dopise z 24. června vytýká Havlíček Fany, že se jeho matce světila s tím, že se Havlíček změnil. Svoji změnu Havlíček zdůvodňuje: "jen si ale považ, že já v tom věku, kde jiní sotva vystudují a mizernými praktikanty a opisovači jsou a ani krok dle své vůle bez poručení učiniti nemohou, že já v tom věku takovou moc v rukou mám /o které ty vlastně nevíš a nemůžeš vědět jak důležitá a velká jest/, v celé zemi jiné mínění vzbuzovati a zase k lepšímu někdejšímu stavu poznenáhla celou zem přiváděti a probuzovati." Dopisy následujícího léta málo připomínají milostnou korespondenci a Fany dlouho čeká na Havlíčkovy odpovědi. V dopise ze 13. července se svěřuje Havlíčkovi s podivnými narážkami příbuzných, strýce z Budějovic a bratrance z Hlinska, z textu však jednoznačně nevyplývá, čeho se týkají, zda obav o Havlíčkovy příjmy, nebo odkládaného sňatku, který přináší Fany nemalé problémy s uskladněním nábytku. Sama bych se více přikláníla k alternativě druhé. V muzeu v Hradci Králové se nachází málo známý dopis Havlíčka Fany³⁾ (opět nebyl publikován) ze 17. července 1846, ve kterém Havlíček vysvětluje Fany svoje postoje ke sňatku, odsuzuje její "střežky" a přátele za jejich obavy a plánuje ohlášky na 6., 8. a 13. září. Dopis je psán plně v duchu následného vysvětlování příčin rozvodu, domnívám se, že jde o falzum.

Další dopis ze 26. července je ryze praktický, týká se zařízení budoucího bytu a následující dopis z 30. července již přesně plánuje svatbu: "Co se svatby týče, bude to tak: 6, 8, 13. sept. vyhlášky, a v neděli na večír přijedem z Prahy s Tomkem a s Gablerem, bude-li již zde. Klejzar bude již tam z Želiva,

a ještě jeden můj známý doktor filosofie Čupr také přijede, on bydlí teď přes léto někde v Chrudimí. Jenom Tě o to prosím, abys to nikomu neprozradila, aby Broďáci propásli. Časně ráno v pondělí nás Klejzar okupuluje. Ten den, pondělek, zůstaneme my pohromadě v Brodě a uděláme si t. j. Tomek, já, Čupr, Gabler, Klejzar a Žák a žádný jiný víc nějakou švandu u nás doma. Zavřeme se tam a nepustíme žádného. Já z Prahy přivezu nějaké víno a bude konec." Poslední dopisy mezi Karlem a Fany se opět týkají praktických věcí a blížícího se sňatku. V dopise ze 6. srpna 1846 Havlíček píše: "...zdá se mi, že já, poněvadž ještě posud brodskému magistrátu podán jsem, také odtamtud cedulku na ohlášky mít musím. Prosím Tě, zeptej se na to pantáty, snad to bude vědět; abych si to včas zařídil mohl. Neboť musím mít i zde ohlášky." V posledním dopise ze 13. srpna 1846 činí Fany Havlíčkovi určité výčitky, u nichž nelze přesně určit, čeho se týkají. Tímto dopisem milostná korespondence mezi Fany Weidenhofferovou a Havlíčkem končí. Úplně poslední dopis Fany je až z 24. prosince 1847 a Fany v něm rázně odmítá vrátit Havlíčkovi předchozí korespondenci. Oslovuje jej "mnohovážený pane" a z dopisu vyplývá, že odpovídá na Havlíčkovu žádost z 2. listopadu 1847.

Pokud ještě zůstaneme u korespondence Fany a Havlíčka, všimněme si dopisu z 29. května 1845. Rukou Fany je zde připsáno u Havlíčkových slov "nezapomene se podívat na kládu" - "nezapomněla jsem, však jí tam více není". U slov "...pomyslí si, že by jistě raději u ní byl, než kterýkoli jiný bratr" stojí: "důkaz mám teprve nyní, že to nebylo tak myšleno, jak psáno". Po slovech "i na rozličné lidi po louce jdoucí" Fany připsuje: "Není možno by i toto byl jenom klam bejwal". Dopisy Havlíčka Fany, stejně jako dopisy Fany Havlíčkovi, nacházejí se nyní v Literárním archívu Památníku Národního písemnictví v Praze s výjimkou dopisu, o němž již bylo řečeno v předchozím textu, že je ve sbírkách Východočeského muzea v Hradci Králové.

Tolik tedy stručně ke korespondenci mezi Fany a Havlíčkem. Bohužel, ty, které by blíže vysvětlovaly náhlý rozchod, se nedochovaly. V srpnu 1846 navštívil Havlíček Německý Brod a údajně po rozmluvě s rodinou Weidenhofferových ze známosti sešlo. O tom, že sám Havlíček si nejprve nebyl jist, zda je rozchod konečný, svědčí jeho dopis bratru Františkovi z 9. září 1846. Je zvláštní, že se svěřuje právě Františkovi, o němž se často vyjadřoval s despektem. Píše: "nejpodivnější a také nejnovější zprávu ti musím podat, že jsem se zrowna před swatbou s Weidenhoffrovými rozlobil a snad z toho nic nebude. Pomysli si jak to člověka musí mrzet, když až do poslední chvíle pořád mají strachy, jestli někdy já snad na mizinu nepříjdu. Tak zrowna chtějí okazovat jako by člověku milost dělali a z druhé strany zas je vidět, že by holku rádi zaopatřili. Maminka Ti snad bude o tom také psát: odepiš mi hned co o tom myslíš".

Havlíček se rozchodem navenek asi příliš netrápil. Již 7. prosince 1846 píše Boženě Němcové: "Že jsem tak dlouho nezdvořile neodpovídal připište dílem přirozeným příčinám, dílem mým mnohým pracem, dílem však a nejvíce jedné slečně, kterou neznáte a do které já se bezpochyby budu muset zamilovat, neubráním-li se. Právě ale, že se dle možnosti udatně bráním, jsem roztržitý a když newyhnutelně nemusím, newezmu do rukau péro! Milost paní! nepochopíte věru, jak těžko, jak smutno jest člověku jako mně, jehož ideálem je od ničeho na světě nezáviseti, když vidí hrozící sobě pouto! A čím více se brání člověk tím hůř. O kým by také byla na světě censura na modré oči, aby nepřekáželi lidem a redaktorům a nechali je v pokoji."

Později tradovaná verze důvodů rozchodu Havlíčka s Fany pochází ze vzpomínek Havlíčkovy sestry Johanny, tak jak je sepsal její synovec JUDr. Karel Baxa a jak byly uveřejněny poprvé roku 1896 v Radikálních listech. Nutno vzít v úvahu, že v době rozchodu Havlíčka s Fany byla jeho sestra čtrnáctiletá a na události se pochopitelně dívala pohledem svého věku. Johanna za přerušení známosti dávala vinu matce Fany a tvrdila, že věno, které chtěla dáti, bylo příliš nepatrné, "ačkoli šla pověst o velké zámožnosti rodiny její." Podle jejích vzpomínek "jednou přijel Karel do Brodu a tu podle všeho hodlala s ním píW. promluvit »rozumné slovo«". Podle Johanny si po této rozmluvě přestal Karel s Fanny psát a záhy začala jeho známost s Julií. Tato tvrzení poněkud odporují tomu, že Fany již obsolvovala katechismus a byly pevně stanoveny ohlášky. Není pravděpodobné, že kdyby rodina byla proti známosti, zakročila by podstatně dříve? V té době si Havlíčkův bratr František pobývalí ve Vídni pilně dopisuje s Faniným bratrem Vojtěchem. 13. září 1846 o rozchodu Fany a Karla ještě neví a píše Vojtěchovi: "Při tom pádu mně ale přišel bratr Karl do pera, že jste dosaváde ten slavný den nedrželi, jsi mhu snadno pomislit; dit snad by mně předce něco o tom nechal vědit, jakošto jsem bratr; abych alespoň když s Vama nemohu být, alespoň zde na Vas všech zdravi přihýbal. Na něj se ale do čista nemohu spolehnout, piště Vy mně, ale až bude jistota, ja ten den co nejlépe zde slavit budu, pozvu jsi k tomu Wondračka, který u nás v Brodě rok servíroval, Karla a Fany dobře zná." Zajímavější je začátek Františkova dopisu Vojtěchovi z 14. prosince téhož roku. František píše: "Milý příteli!, Byl jsem toho rozmislu Wam na Waše poslední psaní na začátku ledna skrze nějakou poříčinu, kterou jse posději dozvite, odpovjedit, nemohl jsem to ale předce skrz srdce přenest, jse proti Wam tak neslušně prowinit, jako jste jsi to snado mně pomyslíl, ale doufám že mne snad odpustíte, až se později z Sl. Fany psaní přesvědčíte." Dále v textu se o Fany nebo Havlíčkovi nehovoří, ale na závěr napsal František poznámku: "Proč slečně Fany z odpovjedi odkladam, jse později dozvite, zatím že ji mnohokrát- chtěl jsem rici líbam, ale snad by ji mrzelo tedy řekněte, že se ji zatím, jakošto všem Sl. Sestram, .Laz. Slečnam proučím."

Pochybnosti o oficiálně uváděných důvodech rozchodu Fany a Havlíčka měl již Ladislav Quis, který byl přesvědčen o tom, že známost přerušil sám Havlíček, jelikož ho urazila Fanina nejistota a její obavy z budoucnosti po boku Havlíčka. V pozůstalosti Fany se dochovala kniha veršů s názvem "Pomněnky"⁴⁾, kterou napsal Fanin bratr Emanuel. Na 25 stránkách psaných vlastní rukou Emany je líčen vznik, průběh a konec milostného vztahu Havlíčka a Fany. Poslední verše jsou vůči Havlíčkovi značně kritické:

*Odešel co student chudý,
opět vrátil se co mocný pán
vyvracet chce lidu bludy,
širitelem světla chce být zván.*

*S Čechy mluví čtyř krát týdně
a teď by si maloměstku vzal?
Proto také hezky vlídně
jako drvoštěp jí výhost dal*

Sám Quis ovšem uvádí, že když v roce 1898 dopsal Emanuelu Weidenhofferovi, který žil v Napajedlích coby soudce ve výslužbě, aby mu sdělil, proč ze sňatku sešlo, odpověděl mu E. Weidenhoffer dopisem z 20. září 1898 "že o tom, proč, jak, a kdy se tento milostný poměr zrušil nemá včít ani toho nejmenšího ponětí - že mu to vyšlo na čisto z paměti".

Ve sbírkách okresního muzea v Havlíčkově Brodě je uložen dopis z 12. dubna 1939, který psala paní Mirka Podhajska, vnučka Vilemíny a MUDr. Ignáce Weidenhoffera., bratra Fany. Dopis je určen bratranci W., pravděpodobně Janovi Weidenhofferovi. Paní Podhajska píše, že její babička znala příčinu, proč se Fany a Karel rozešli: "Přesto, že její rodiče starosti o budoucnost a nejistou existenci Havl. přece ku sňatku svolili a tu přišlo přišlo pro nevěstu velké rozčarování tak, že ona sama už si H. vzít nechtěla. Dostavila se do domu jejích rodičů žena s děckem a s nároky na otcovství Havlíčkovo." Paní Podhajska dále konstatuje, že se domnívá, že by významu Havlíčkovu tato událost již neuškodila a rehabilitovala by nepříznivou pověst rodičů Fanynčiných. Dopis je reakcí na novinový článek "Marné lásky Havlíčka a Nerudy" uveřejněný v Národní politice 12. 4. 1939.

Před časem jsem se náhodně setkala s velmi zajímavou a bohužel v té době velmi nemocnou paní, která jak se ukázalo, byla vnučkou Vojtěcha Weidenhoffera, dcerou jeho syna Ing. Jana Weidenhoffera. Pro zajímavost, před válkou byla tato žena filmovou hvězdou vystupující pod jménem Maria Byron. Ta mi vyprávěla v podstatě tentýž příběh, jaký byl naznačen ve výše uvedeném dopise. Bohužel vyprávění se mi nepodařilo zaznamenat a k dalšímu setkání mezi námi již nedošlo. V roce 1994 navštívil naše muzeum její bratr MUDr. Jan Weidenhoffer s rodinou; zajímal se o památky týkající se rodiny Weidenhofferovy a později nám odevzdal autorizované svědectví o vztahu Fany a Karla⁵⁾, tak jak bylo po generace tradováno v rodině Weidenhofferových, tedy to, že příčinou rozchodu bylo nemanželské dítě Karla Ha-

vlíčka. Toto svědectví, které je i notářsky ověřeno, podepsali MUDr. Jan Weidenhoffer nar. 1915 a JUDr. Miloš Weidenhoffer, nar. 1905.

Zbývá zjistit, proč rodina tak dlouho mlčela. I to oba staří pánové vysvětlují, i když pro dnešní pragmatickou dobu, důvody téměř neuvěřitelnými. Totiž tím, že bratr Fany, velký národovec a velký ctitel Havlíčka, který se i mezi sourozenci těšil velké autoritě, zavázal všechny členy širší rodiny po dvě generace mlčením. Je faktem, že Vojtěch Weidenhoffer byl skutečně muž mimořádně ušlechtilý. Svým životem a svou veřejnou činností je skvělým příkladem průmyslníka 19. století. Ve svém mlýně a továrně na bramborový škrob zaváděl nové technologie a v rodinné kronice popisuje svoji spokojenost, když mohl zaměstnávat více a více pracovníků. Přestože měl 18 dětí (dospělého věku se dožilo, jak známo, jen 10) věnoval se i věcem veřejným. Byl poslancem českého zemského sněmu, členem okresního zastupitelstva a městské rady, působil ve vzdělávacích a kulturních spolcích a jeho dobročinnost byla příkladná. Jsem přesvědčena o tom, že osoba jeho mravní velikosti by skutečně k takovým závěrům mohla dojít.

Samozřejmě, že nezáleží na tom, jestli měl Havlíček nemanželské dítě, nebo neměl. Zajímavé by sice bylo zjistit, kdo byl tím dítětem a jestli zdědil alespoň část geniality svého otce, to by si však vyžádalo takové pátrání, na jaké nemá pracovník okresního muzea prostě čas a ani by nebylo účelné, protože kladný výsledek je velmi nepravděpodobný.

V knize "Karel Havlíček Borovský v rodinných vzpomínkách" Havlíčkova sestra uvádí, že Havlíček "od jistého času, od kterého nemůžeme říci, nosil na krku na těle stále malý stříbrný křížek" a dále že "stříbrný křížek, jež na svém těle nosil sundali jsme mu teprve po jeho smrti." V dopise ze Sichrova ze 14. května 1845 ovšem Havlíček Fany píše: "ten železný křížek od Vás dělá mi velkou radost, že ho vždy u sebe mítí mohu". Možná, že se jedná se o tentýž křížek. V některé literatuře je uváděno, že Havlíček nosil křížek - dar faráře Brůžka. Nenosi však až do konce svého života křížek od Fany? Nezůstala nakonec Fany Havlíčkovou nenaplněnou láskou?

Poznámky:

- 1/ Vojtěch Weidenhoffer: Můj deník založený 1. května 1861, Okresní vlastivědné muzeum Havlíčkův Brod
- 2/ Originály citovaných dopisů jsou uloženy v pozůstalosti KHB v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze s výjimkou dopisu ze 17. 7. 1846
- 3/ Dopis je uložen ve sbírkách Východočeského muzea v Hradci Králové.
- 4/ Rukopis Emanuela Weidenhoffera "Pomněnky" je uložen v pozůstalosti KHBv Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze.
- 5/ Prohlášení je uloženo ve sbírkách Okresního vlastivědného muzea v Havlíčkově Brodě.

Literatura:

- Karel Baxa: Karel Havlíček Borovský v rodinných vzpomínkách. Praha 1896
 Ladislav Quis: Korespondence Karla Havlíčka. Praha 1903
 Karel Stibral: Paměti Josefy Menšíkové o Karlu Havlíčkovi, o jeho dceři a matce, in: Památce Havlíčkově, Německý Brod 1924, str. 50-63
 František Petr: Po stopách Havlíčkových v Německém Brodě. Německý Brod 1935

ČESKÝ MUZIKANT VOJTĚCH HLAVÁČ, RODÁK Z LEDČE NAD SÁZAVOU

František Pleva

Jednoho jarního dne, 2. dubna 1848 o půl čtvrté odpoledne, vypukl požár na horní části ledečského náměstí v domě č. 6. Patřil Eliášovi Wintersteinovi. Během chvilky byla část náměstí v plamenech, jimž padla za oběť severní část města až k Hrnčířům. Oheň pohltit 28 domů s hospodářskými budovami, včetně dolního mlýna se zásobami obilí.

Do Ledče se v té době přistěhoval z Poděbrad Jan Hlaváč (1819-1889) se svojí manželkou Leopoldinou, roz. Nussbaumovou z Jamného na Moravě (1816-1901). Hlaváč byl lékárníkem a chtěl zde založit lékárnu. Koupil dva vyhořelé domy ve středu náměstí a to čísla 7 a 8. Na spaleništi vystavěl výstavní dvoupatrový dům. V přízemí nově postaveného domu zřídil lékárnu "U černého orla". Další prostory pronajal nově se zakládajícímu úřadu ledečského politického okresu.

V tomto domě se 23. března 1849 narodil jejich syn Vojtěch. Rodiče ovládali hru na klavír a své hudební nadání od malička přenášeli na svého syna. Malý Vojtěch již ve čtyřech letech zpíval v dětském sboru a začal docházet na hodiny klavíru k učiteli Václavu Josefu Havlíčkovi, strýci Karla Havlíčka Borovského, který v té době ve městě učiteloval. V sedmi letech Vojtěch samostatně hrál v místním kostele na varhany, na zvlášť upravený pedál.

Pro jeho hudební nadání ho dali rodiče na studie do Šimákova hudebního ústavu v Praze. Studoval zde hru na klavír. V Praze se musel, tak jako řada jiných českých hudebníků, živit hlavně hrou na varhany v kostelích. Zde také začal skládat i svoje prvotiny, z nichž polka a mazurka vyšly později tiskem v nakladatelství J. Hofmana.

Přes své mládí byl Vojtěch po výborném vykonání zkoušek přijat v patnácti letech do varhanické školy ústavu pro církevní hudbu, řízenou Jednotou pro zvelebení církevní hudby v Čechách. Studoval pod vedením profesorů Josefa Krejčího a Františka Blažka. To bylo v letech 1864-1866. Po studiích byl mladý umělec nucen přijmout první nabízené místo ředitele hudebního a zpěváckého spolku v jihouherské Oravici. Poté zastával místo ředitele a

sbormistra srbského kostelního zpěváckého spolku ve Vršci. Později se tato města stala součástí Jugoslávie.

Jeho sborové a klavírní skladby byly velmi populární, některé se uvádějí dodnes. Tato činnost se však Maďarům moc nelíbila a Hlaváč musel v roce 1869 nastoupit vojenskou službu do Vídně. I zde se plně věnoval hudbě. Dirigoval v době nemoci profesora A. B. Förchtgott-Tovačovského slovanský pěvecký sbor. Pro něj složil i několik českých sborů a písní. Bylo mu nabízeno i místo dirigenta vojenské hudby. Nic z toho však mladého Hlaváče netěšilo. Vojsko ho plně vytížilo. Ráno hrával v kostele, v poledne při obědech ve vojenské jídelně a večer ve vojenském klubu k tanci. Taková práce ho silně vyčerpávala a odváděla od skladatelské činnosti. Stěžoval si proto svým přátelům ve "Slovanské besedě vídeňské". S finanční podporou svých přátel dr. J. Lenocho, továrníka Skrbka, bankéře Bouchala dezertoval v roce 1871 v kaprálské uniformě s bodlem po boku do Ruska. Jeho cesta vedla do tehdejšího hlavního města Ruska Petrohradu. Seznámil se tu se svým krajanem, kapelníkem carské opery Eduardem Nápravníkem (1839-1916), rodákem z Býště. Na jeho doporučení dostal od ředitelství carských divadel uvolněné místo varhaníka u italské opery. V petrohradském reformovaném chrámu začal uskutečňovat své první varhanní koncerty. Improvizace na daná téma a jeho hra zde sklídily všeobecný obdiv. Na koncertech účinkovali i tehdejší přední umělci, jako L. Auer, V. N. Davydov, Everardi, Melnikov, Orlov, Vasiljev a český operní pěvec a basista Josef Paleček.

Hlaváč se stal později dirigentem orchestru uměleckého klubu. Měl zde velký prostor pro svoji tvůrčí činnost a to nejen hudební. Uskutečnil své největší životní přání a navrhl velké koncertní harmonium. Nástroj měl dva manuály a 31 rejstříků s rozsahem o celou oktávu širším. Šlo o dosti složitý nástroj. Teprve po mnoha jednáních v Paříži i jinde na světě, sestavila tento nástroj v roce 1880 německá firma J. P. Schiedmayer ve Stuttgartu.

S tímto nástrojem podnikl v roce 1881 cestu po Německu a Anglii, kde všude se mu dostalo velkého uznání. Na repertoáru měl skladby svoje, ruské, české a polské. Hlavně v Německu propagoval P. I. Čajkovského, jehož serenáda pro smyčcový orchestr a jiné skladby byly pod jeho dirigováním vůbec poprvé uvedeny Berlínskou filharmonií. Když koncertoval na své harmonium na hudebních slavnostech ve Freiburgu, přišel si ho poslechnout i mistr Ferenc Liszt. Po skončení koncertu si nechal přehrát některé skladby, jako např. předehru k Lohengrinovi, znovu. Sám si potom na novém harmoniu zkusil několik skladeb a byl s ním velmi spokojen. O nový nástroj se zajímal i car Alexandr III. a Hlaváč musel několikrát koncertovat před carskou rodinou v jejím letním sídle Gatčině. Hrál čtyřručně při rodinných večírcích s velkoknížetem Michaiilem Alexandrovičem (1878-1918), mladším bratrem Mikulášem II., a vyučoval velkoknížete hře na piáno.

Pochvalné byly i recenze novin. Badischer Landesbote v Karlsruhe ze dne 2. března 1882 psal: "Matinée. V neděli dopoledne konané matinée ředitele hudby V. I. Hlaváče z Petrohradu podala potěšitelný důkaz, že pěstování hudby v Karlsruhe jest netoliko věci módy, nýbrž že jeví se patrně pravý umělecký zájem. Koncertista měl zadostiučení, že po pěti-čtvrthodinném po každém čísle pochvalou vyznamenávaném programu, jež opatřil zcela sám, veliká část posluchačstva ještě prodlévala, by se seznámila s jednotlivými efekty zvukovými nástroje. Návštěvníkům koncertu bude známo, že jména osobností nejlepšího zvuku vyslovila cizímu umělci své uznání. Pan V. I. Hlaváč jest v Petrohradě ředitelem hudby a vymyslel si harmonium, jež Schiedmayerova továrna na piána způsobem velice umělým provedla. Vedoucí myšlenkou nebylo dokonce chtít utvořit "královskému nástroji", varhanům, soupeře, spíše poskytnouti pro potřebu jednotlivce nástroj, jenž by představoval celý aparát orchestru. Kdo nové harmonium chce ovládati, musí tudíž býti nejen dokonalým umělcem na piáně, nýbrž úplně s orchestrací býti spřátelen. Ovládá-li pan Hlaváč svůj program bez not, dokazuje tím svou schopnost, že může celý orchestr řídit bez pomoci partitury. Musíť pro každý nástroj zcela přesně označovati vstup a konce vytažením a uzavřením jednotlivých registrů. Předehra k Lohengrinu a ouvertura k Tellu podaly o tom nejlepší důkazy. U jiných čísel ukázal se koncertista jako produkující skladatel, jenž pro piáno napsané skladby instrumentoval pro orchestr. Že také sám tvořivě jest činným, dokazují různé, tiskem vyšlé skladby. Jako výkonný hráč na piáně patří do první řady moderních virtuosů a má vedle techniky také hudební vkus".

V těchto letech se Vojtěch Hlaváč věnoval i psaní různých sborů mužských, ženských a smíšených. Složil i srbskou, uherskou a ruskou rapsodii. Oddychově pak několik slovanských valčíků a mazurek. V Petrohradě zavedl duchovní koncerty. Přestože sám nikdy nepřijal pravoslavnou víru, nikdy mu to nevadilo v jeho společenském životě i osobní důvěře dvou carů. V roce 1882 byl jmenován dirigentem velkých koncertů v Pavlovsku, letním carským sídlem. Měl po svém boku velice inteligentní ženu, vdovu po generálu Rakowském a veselou dcerušku Zojku. V letní sezóně pořádal koncerty i v Kyjevě a Moskvě. Koncerty byly na vysoké umělecké úrovni. V programu často zazněly ruské novinky, zejména Čajkovského symfonická báseň Manfréd a ouvertura 1812, napsaná na oslavu vítězství ruského lidu nad Napoleonem.

Nezapomněl ani uvádět hudbu českou, hlavně Smetanu a Dvořáka. Svědčí o tom dopis V. Hlaváče z 11. 7. 1882 adresovaný Urbánkovi z Pavlovska (uloženo v Muzeu české hudby v Praze, sign. G 775):

"Mnohovážený pane, račte odpustit, že jsem Vám svůj dluh neposlal hned po obdržení Vaší zásilky, mohu Vás ubezpečit, že jsem každodenními koncerty tak zaměstnán, že jen s tíží nacházím svobodný okamžik. Jaký

velký zde mám úspěch můžete posoudit z poslaných vám německých (obyčejně dosti nepříznivých) novin. Hrál jsem již několik skladeb Smetanových a Dvořákových. S úctou V. Hlaváč".

Zvláště v Pavlovsku byl Vojtěch Ivanovič Hlaváč velmi populární. Dirigoval zde přes 2 500 koncertů. Navíc byl krasavec, bujných černých vlasů a modrého oka, neobyčejně uhlazeného jemného vystupování. Když zde dirigoval, jezdily za ním celé vlaky ctitelů a hlavně ctitelek. Ti ho nazývali slovanským Apollem. Jeho koncerty se staly pro obyvatele Petrohradu heslem "Do Pavlovska!". Dostával i mnoho darů, které zhotovili jeho ctitelky i petrohradští zlatníci a stříbrníci. Jen zlatých a stříbrných taktovek měl na padesát. Vojtěch Hlaváč byl jmenován profesorem na nově zřízeném oddělení hudby při petrohradské univerzitě. Na přání ministra, hraběte Dejlanova, procestoval v letech 1890-1892 všechna větší ruská města. Všude koncertoval na své harmonium a ve školách zkoumal hudební poměry. Po zkušenostech z cest vypracoval návrhy k hudební výchově. Ministerstvo sestavilo komisi, která podle jeho návrhu vypracovala nová pravidla a předpisy pro vyučování hudby a zpěvu v ruských školách.

Vojtěch Hlaváč jako vojenský desertér nesměl dlouhý čas navštívit Čechy a své rodiče v Ledči. Přestože byl oslavován po celém světě, do své vlasti nesměl přijet. Po velikém úsilí svých přátel a jednáních ruského vyslance získal zvláštní povolení - snad jediné toho druhu v Rakousku. Směl navštívit Vídeň, Prahu a rodné město Ledč nad Sázavou. 26. května 1887 přijel v odpoledních hodinách do Ledče. Přijel rozradostněn a šťasten. Znovu mohl vidět svoje rodiče, bratry i kamarády z dětství. Ve městě uspořádal 12. června koncert na harmoniu v hostinci Jana Kuncce. Na koncertě byla přítomna i spisovatelka a libretistka Dvořákových a Šeborových oper Marie Červinková-Riegrová. Předala mu na závěr koncertu i kytici růží. Výtěžek koncertu byl věnován nadaci pro nemajetné děti. Po návratu do Petrohradu přemýšlel Hlaváč, jak by mohl znovu získat povolení k cestování do Rakouska-Uherska. Po několika letech mu c. k. Ministerstvo vojenství navrhlo, aby se dostavil před vojenskou komisi jako zběh k nové službě. Dostavil se tedy na rakouské území velvyslanectvím v Petrohradě. Zde byl důkladně prohlédnut vojenským lékařem a uznán neschopným k další vojenské službě. Hlaváč, ruský plukovník, byl vyřazen jako rakouský kaprál z vojska. Mohl však od této chvíle cestovat bez omezení do vlasti.

V roce 1886 uskutečnil další cestu po Evropě a to Itálii, Německu a Francie. Zprávy z novin přinášely o Hlaváčovi jen ta nejlepší hodnocení. "Neue Zeitschrift für Musik" ze 14. května 1886 psal: "Z koncertu virtuosů jest nám se všim vyznamenáním uvéstí matinee p. Hlaváče (z Petrohradu) dne 14. března v hudební škole. Doznáváme rádi, že tak dokonalé harmonium od Schiedmayera ve Štutgartu, ani ne tak co do jeho zvukové krásy, jeho boha-

tosti odstínů a rozmanitých způsobů hry, jsme sotva kdy slyšeli, ani u nejlepších podobných nástrojů z Ameriky, že jsme takového mistra jinak poněkud neohebného a jednotvárného nástroje rovněž ještě nemohli uvítati. Ač by sice bylo lze starší věci od S. a Mich. Bacha, jakož i od Bohumila Muffata úplně po něm zahrát, nemyslíme přece, že by nějaký jiný hráč na harmonium dostihl v přednesu ouvertury k Tellu a skladeb Chopinových. Co on v moderním genu dovede, jest přímo zázračné. Nástroj stává se pod Hlaváčovým rukama téměř živoucím organismem. Umělec podporován jest vynikající pamětí, jež mu dovoluje, přednésti několik tuctů kusů bez not, čímž celou svou pozornost může věnovati pouze svému poeticky oduševněnému přednesu".

V Německu dirigoval Hlaváč i Berlínskou filharmonii, kde poprvé uvedl některé skladby M. I. Glinky, P. I. Čajkovského, ale i Smetanovy. Zúčastnil se i několika světových výstav v Paříži 1889, Chicagu 1893, Antverpách 1894 a Všeruské výstavy v Nižním Novgorodě v roce 1896. Byl zde jako ruský delegát, porotce hudby, vystavovatel svého nástroje, dirigent a skladatel. V Chicagu řídil třináct koncertů, kde zvláště česká hudba měla velký úspěch. 12. srpna 1893 byl na výstavišti v Chicagu Český den. Hudební koncert se konal v odpoledních hodinách ve velké "Festival hall". Byla to veliká koncertní síň pro šest tisíc posluchačů. Přes obavy, zda se naplní, praskala ve švech. Hlaváč vyhověl žádosti pořadatelů a dirigoval zde střídavě s Dr. Antonínem Dvořákem, který byl tehdy profesorem na Národní konzervatoři v New Yorku.

První skladbou dirigovanou Vojtěchem Hlaváčem byla předehra k Prodané nevěstě. Tehdejší listy píší, že když zazněla tato předehra, přeplněná síň ji s napětím vyslechla, poté bouře aplausu "otřásla budovu až v samých základech". Hlaváč potom dirigoval Bendlův Chorál národa českého. Po těchto skladbách následoval proslov místogubernéra státu Wisconsin, Karla Jonáše. Potom za dirigentský pult přistoupil opět Hlaváč. Dirigoval smuteční pochod z tragické opery Nevěsta Mesinská od Z. Fibicha a španělskou piecu Fantango od E. F. Nápravníka.

V další části koncertu ho vystřídal Antonín Dvořák a na programu byly jeho Slovanské tance. Po něm opět za dirigentský pult přišel Vojtěch Hlaváč a dirigoval své skladby. Mazurku č. 8 a entrak z komické opery Oblava. Koncert uzavřel svojí skladbou ouverturou Má vlast dr. Antonína Dvořáka. Celý koncert byl ukázkou vynikající české hudby, jakou Amerika ještě nezažila. Všechny skladby byly odměňovány mohutným potleskem, kdy posluchači vstávali ze sedadel. Po druhé navštívil Vojtěch Hlaváč Ledec nad Sázavou při své cestě z Chicaga v říjnu 1893. Přijel se svou chotí, vlastní a nevlastní dcerou. Navštívil svou starou matku, vdovu po lékárníkovi. Tatínek už odpočíval na ledečském hřbitově u Nejsvětější trojice. Při této návštěvě věnoval městu svůj portrét s věnováním: "Milovaným spoluobčanům v Ledci, vděčný rodák

Vojtěch Hlaváč". (Obraz je dnes umístěn v Městském muzeu). Město ho jmenovalo čestným občanem Ledce nad Sázavou.

Znovu se vrátil do Čech v letech 1897-1898 a uspořádal zde přes sto koncertů. Doprovázela ho jeho dcera Zoja Vojtěchovna, která vystupovala jako zpěvačka. Disponovala plným, lehkým ruským altem. 14. prosince 1897 spolu vystupovali i v brněnském Národním divadle. Orchesterální výkony pod Hlaváčovým vedením, jakož i solová hra na harmonium, byly vynikající. Dcera znamenitě zpívala arii Veruny z Blodkovy opery "V studni", a to česky. Posluchače překvapila arie z Glinkovy opery "Život za cara". Tuto hudbu zde slyšeli poprvé. Na pořadu byly skladby Hlaváčovy, Fibichovy, Chopinovy, Šimákovy, Čajkovského a Glinkovy.

Moravská orlice ze 14. prosince 1897 napsala. "Koncert pořádaný věhlasným umělcem na harmonium Vojtěchem Ivanovičem Hlaváčem, krajane naším, dlouho již na Rusi dlícím, byl skutečně požitkem, jakého jsme dosud nepoznali".

V březnu 1901 byl Vojtěch Hlaváč jako svobodný umělec dirigent zařazen od 1. dubna do Gardové posádky v Petrohradě. Byl mu vyměřen plat 3 200 rublů. Nadále zůstal ve státní službě, jako dirigent carského dvorního orchestru a byla mu udělena výjimka nosit uniformu pro hodnost 4. třídy námořnictva. Tuto uniformu vlastnil jako čestný člen loďstva Prince P. G. Oldenburgského.

V červnu 1902 řídil orchestr Gardové posádky na carské jachtě "Standard" při manévrech flotily na Revelském rejdu. (Dnes je to Tallin v Estonsku). Manévry se zúčastnil car Alexandr III. a císař Vilém II. Hohenzolern. Při závěrečných manévrech byl dirigent Vojtěch Hlaváč vyznamenán německým císařem řádem "Pruského červeného orla" 4. stupně. Řídil tento orchestr při návštěvě francouzského prezidenta Fallberese a švédského krále Gustava Adolfa. S carem navštívil i Německo a Itálii. Od předních evropských panovníků Hlaváč obdržel čtrnáct vysokých vyznamenání. Pro gardovou posádku složil i "Jubilejní pochod Gardové posádky" k jejímu dvoustému výročí v roce 1910.

Naposledy navštívil Vojtěch Hlaváč Ledec v roce 1903. Byl v Praze svědkem na svatbě Terezie Hlaváčové (1884-1906) a lékárníka Františka Brycha (1870-1907). Terezie byla neteří Vojtěcha Hlaváče. V té době už byli jeho oba rodiče po smrti. Proto se jen kráče zastavil u jejich hrobu na ledečském hřbitově.

V červenci 1910 odešel na vlastní žádost pro nemoc do ústraní. Srdeční choroba ho přinutila nechat všech veřejných vystoupení. Odebral se do zátiší své vily v Lesném, kde žil se svojí rodinou. V neděli večer, 19. března 1911, jak píše St. Petersh Herald, se cítil volnější, hrál domino a byl v dobré náladě.

O 23. hodině, kdy se ubíral na lože, byl překvapen záchvatem. Klesl a padl v bezvědomí. Narychlo přivolaný lékař již konstatoval jen smrt.

Podle svého přání byl pochován v tichosti, jen za účasti své rodiny. Pohřeb se konal 22. března na katolickém hřbitově ve Vyborgu. Věnc bílých růží mu na hrob poslala carevna, vdova Marie Fjodorovna (1847-1928), matka cara Mikuláše II., která byla jeho velkou ctitelkou. Vojtěch Hlaváč byl pohřben na hřbitově Ristmjaki. Do současnosti se však hrob nezachoval. Hřbitov byl velmi poškozen válkami, které se přehnaly přes Vyborg v letech 1939-1940, 1941-1944; po válce nebyl udržován a pomalu chátral. Dnes jsou zde jen zbytky různých pomníků. Hlaváčova skonu želel tehdy celý Petrohrad. Byl milován a jako nejpopulárnější osobnost hudby oplakáván od nejchudších, až po nejvyšší kruhy tehdejšího Ruska.

Vojtěch Hlaváč napsal přes sto skladeb a, zatím v celku neuvedenou, třiaktovou komickou operu "Oblava". Znáám je i hymnus o sv. Vladimíru (k 900. výročí křesťanství na Rusi) a hymnus o sv. Cyrilu a Metodějovi, který vyšel rusky, česky a polsky. Mnoho jeho skladeb bylo vydáno tiskem v petrohradských, berlínských a pražských nakladatelstvích.

Celé devatenácté století se vyznačovalo silnými česko-ruskými styky. Desítky Čechů přicházely do Ruska a šířily slávu české kultury a umění. Jedním z nich byl i Vojtěch Ivanovič Hlaváč, rodák z Ledče nad Sázavou. Jeho přínos pro ruskou hudbu byl velký. Na hudbu své vlasti však nezapomněl a snažil se ji ve světě propagovat. Byl to český muzikant.

Prameny:

Hlavní archivní správa při radě ministerstva SSSR - ústřední archiv válečného námořnictva SSSR: archivní informace o službě V. I. Hlaváče v Gardové posádce od roku 1901 do roku 1910

Leningradský oblastní archiv Vyborg: Zpráva o stavu hřbitova ve Vyborgu, 1988

Městský úřad Ledče nad Sázavou: matriky od roku 1860

Muzeum hudební kultury M. I. Glinky v Moskvě: seznam skladeb V. I. Hlaváče uchovávaný v muzeu

Pamětní kniha města Ledče nad Sázavou, založená 1873 (kronikář F. Katzer)

Vyborgské vlastivědné muzeum: písemná zpráva ředitelky muzea Z. A. Novoselové o stavu hřbitova ve Vyborgu, 1988

Literatura:

Československý hudební slovník osob a institucí, I. díl A-L, Státní hudební nakladatelství, Praha 1963

Hasičská stráž, roč. I., Polná 1937, str. 10

Havelka, J.: Nekrolog, Český svět, 31. 3. 1911

Hovorka, F.: Vojtěch Ivanovič Hlaváč, nakl. Fr. Hovorka, Praha 1897

Hovorka, F.: Národní listy, 1. 4. 1911

Ivanov, M.: Novosvětská, nakl. Panorama, Praha 1984, str. 282, 286, 296

Neruda, J.: Podobizny III, str. 217, 218 (Vojtěch Hlaváč)

Vrkočová, L.: Domovem hudby, nakl. Panton, Praha 1988

Zlatá Praha, roč. 28, 1911, č. 28

PŘED IKONOU ČUDOTVORCE MIKULÁŠE

K osudům Haškova kyjevského "sponzora" Jindřicha Jindřiška

Pavel Gan

Poprvé jsem na zmínku o ikoně čudotvorce Nikolaje (Mikuláše) a na jméno kyjevského "sponzora" Jindřiška narazil při rešerších k osudům dobrého vojáka Haška ve světové válce a revoluci.

Bylo to po mezinárodní vědecké konferenci k Haškovým 100. narozeninám v Bambergu ve SRN 1983, co byla narychlo svolána po oslavné konferenci na Dobříši. Zasl jsem tehdy (v Praze zrovna vyšla pod záštitou UNESCO objemná Mědlíkova *Bibliografie Jaroslava Haška*) nad tabu-mezerami v osudech Jaroslava Haška a jeho přátel i nepřátel v Rusku 1915 - 1920. Na univerzitě v Göttingenu, díky materiálům z Německa, Vídně, Prahy, Moskvy, Helsinek a Londýna, jsem pak sestavil chronologii událostí a publikací k Haškovým anabasím v carské říši a porevoluční Eurasii a výsledky uveřejnil ve studiích o Haškově čínském příteli Vanjovi-Čangovi na cestě k Bajkalu 1920 (vyšlo v Mnichově 1987) a o Haškovi v Povolží 1918 (vydalo 1989 nakladatelství Peter Lang Frankfurt /M. - Bern - New York - Paříž).

Měl jsem tehdy v pořadači *Who is Who? (Kdo je kdo?)* dost materiálu k Haškovým anabasím mezi Kyjevem 1919 a Zabajkalím 1920. (To, že tavařiš Gašek coby "principál" agitprop-tyátru v Kyjevě měl v létě 1919 dobývat za pancéřovým vlakem Halič, Budapešť, Bratislavu a Mnichov a že byl u toho, jak jeho "světová sociální revoluce" kvůli Trockého pogromu na Ukrajině zkrachovala, patřilo k přísně střeženým tabu.) Začal jsem tedy psát delší vědeckou studii. Načež se nade mnou v Göttingenu objevil kolega bulharský lektor prof. Ilija Konev, typ makedonského mnicha z Rodopů, který rukopis prolístoval a pravil: "Pavel, to što ty tut pišeš, najdut dvadcať učonych za dvadcať let. Žal' takoj vesjolaj švejkovskoj temy."

A tak jsem se pustil do románu o Haškovi. Veden myšlenkou Sergio Corduase z roku 1976, tehdy lektora italštiny na Masarykově univerzitě, co kolegům sděloval (v době, kdy se c. k. Švejkem zastíral anarchista Hašek v carské a sovětské říši): "Jaroslav Hašek je velký mýtus. Vstoupit do mýtu, hledat fakta a postihnout profil je těžké ... Jsem přesvědčen, že Haškova velikost může vyplynout pouze z pozorného zkoumání jeho života a z vážné literární analýzy jeho díla, aby se teprve potom došlo zpět k mýtu."

Začal jsem psát román o Haškovi německy a nazval ho *Abenteuer des braven Soldaten Hašek im Weltkrieg und Weltrevolution. Buch I: Das große Erwachen* (Osudy dobrého vojáka Haška ve světové válce a světové revoluci. Kniha I.: Veliké probuzení), vyšlo to ve SRN v září 1989. Načež o dva měsíce později došlo k "velikému probuzení" na Východě. A já tam po jednadvaceti letech mohl jet, až do Zabajkálí. A objevovat cestou nové materiály a souvislosti: už pro českou verzi románu *Osudy c. a k. anarchisty Jaroslava Haška v řiši carů a komisařů jakož po vyhnání ze země Čingischána do Čech*.

V české verzi objevuje se kyjevský "sponzor" Jindřišek s ikonou čudotvorce Nikolaje v kapitole *Šlamastyka ve Zdobunovu*. Je to důležitý železniční uzel na Volyni, proto se tam v carském Rusku usadilo mnoho českých podnikatelů, mezi nimi i pan sládek Zeman se svým pivovarem. Jaroslav Hašek se ve Zdobunovu objevuje na svatého Václava 1915, několik dnů poté, co se nechal Rusy zajmout u nedalekých Chorupan u Rovna. Na dožínky do Zdobunova tehdy přijel z Kyjeva pan Jindřich Jindřišek, aby k 1. výročí založení České družiny jí předal ikonu čudotvorce Nikolaje (Mikuláše), jejíž praobraz se nachází v chrámu svatého Vladimíra v Kyjevě. Pod touto pravoslavnou ikonou se měla hrstka statečných - v období 1914-1915 jich bylo v České družině všehovšudy 903 - rozrůst ve veliké husitské vojsko.

Viděno s odstupem, neměl jsem zpočátku o Jindřiškově ikoně čudotvorce Mikuláše žádnou představu. Jen jsem se šklebil při představě, že země Koruny české mají být osvobozeny z Carské říše "pod obojí způsobou": s husitským "hrrrrr ... na katolíky!" - pod pravoslavnými ikonami!

Teprve v létě 1992 v Kyjevě jsem se dověděl, že lidé na Ukrajině věří, že se tváří v tvář ikoně čudotvorce Nikolaje v chrámě svatého Vladimíra lze nabít pozitivní bioenergií.

Také o "sponzorovi" Jindřiškovi jsem toho zpočátku věděl málo. Ze sovětské do češtiny přeložené knihy A. X. Klevanského "Českoslovenští internacionalisté a legionářský sbor v Rusku (Praha 1973) jsem si vypsali: "G.(!?) Jindřišek - milionář, majitel největšího závodu na gramofonové desky v Rusku, majitel pivovaru, spolujednatel řady kamenouhelných dolů, vagónky, později ředitel Československé úvěrové banky v Kyjevě".

Po návratu z Ukrajiny 1992 (nabít pozitivní energii pro novou verzi románu?) jsem v archivu Vojenského ústavu na Žižkově objevil kyjevský Čechoslovan č. 12 z roku 1912: s fotografií elegantního pětapadesátiletého podnikatele Jindřicha Jindřiška, tehdy předsedy a čestného člena spolku J. A. Komenský v Kyjevě. A položil vedle té fotografie Ladovu ilustraci z let dvacátých (přes půl století doma tabu): na ní legionář Hašek podává v Kyjevě ruku elegantnímu měšťanovi s plnovousem - Jindřiškovi?

Přichystal jsem pak o Jindřichovi Jindřiškovi a o šancích českých podnikatelů na Ukrajině referát, který jsem přednesl na konferenci politologů

a historiků v Papierničce-Častej v listopadu 1992. Stálo by za to, připravit o tom dokumentární film: jak po prohrané prusko-rakouské válce 1866 a ustavení Rakousko-uherské monarchie jedni Češi odplouvají za dolary do Ameriky, ti chytřejší vlakem přes Halič za zlatými rublíky na Rus. Zde po zrušení nevolnictví "shora" 1861 a po carském pogromu na polskou šlechtu po polském povstání 1863 potřebovali podnikavé lidi. Sedláci na Ukrajině tehdy například vyhazovali kravský hnůj do jezer a rybníků. Když jim Češi nabídli za fůru hnoje 1 kopejku - začali přemýšlet. A prodávat jim fůru hnoje za 3 kopejky. A kupovat české zemědělské stroje a techniku. A u sládky Zemana ve Zdobunově české pivo. A u Jindřiška v Kyjevě na Kreščatiku č. 41 (filiálka v Baku) hudební nástroje - a od roku 1913 navíc k jeho gramofonům i gramofonové "plotny" jeho firmy EXTRAPHON. Tak daleko to při "hospodářském pronikání do Ruska" dotáhl kupecký mládenec Jindřišek, co sem přišel z Prahy v roce 1882.

Ža vyvrcholení činnosti Jindřicha Jindřiška je třeba považovat jeho ryze lidské i finanční angažmá při organizaci České družiny, základu československého vojska na Rusi. Jindřišek patřil rovněž k oněm osobnostem, co prosadili koncem roku 1915 - proti krajní pravici, usilující o všeslovanské pravoslavné imperium - povolení k náboru českých a slovenských zajatců pro ruský průmysl.

Zjara 1916 v zajateckém táboře v Tockém u Buzuluk, v rámci iniciativy Jindřiškova tzv. Česko-slovenského progresivního bloku, začíná pro samostatné české vojsko v Rusku verbovat i někdejší c. k. anarchist a pacifista Hašek, uvítaný Jindřiškem koncem června 1916 v Kyjevě (jak to zobrazuje Lada). Legionář Hašek byl pak vyřekomendován Jindřiškem od 1. pluku Jana Husi a zaměstnán do zimy 1918 jako redaktor kyjevského Čechoslovanu. Za podpory "českého krále" (tak nazývali Jindřiška na Ukrajině) vydal Hašek 1917 v nakladatelství Čechoslovan svého "válečného" Švejka, co zesměšňoval Rakousko-Uhersko a usiloval tím o získání českých a slovenských zajatců do československého vojska.

Jaké pak muselo být Jindřiškovo zklamání, když v revolučním virvaru v Rusku nakonec o všechno přišel. A vrátil se 1920 do Prahy s holýma rukama.

Ptal jsem se na oné konferenci politologů a historiků v listopadu 1992 v Papierničce-Častej - v sousední Bratislavě zrovna pohřbívali Dubčeka a ČSFR a společnou hranici s Ukrajinou - zda by se podobné hospodářské pronikání na Ukrajinu jako za Jindřiškových časů nemohlo opakovat? Tehdy jsem se domníval, že jen zázrakem: kdyby se tam většina lidí před ikonami čudotvorců nabíla pozitivní bioenergií. A šla bohabojně makat na svém. A začala vypuzovat odvahou a lstí vydřidušskou mafií. A platit daně svému státu.

Nyní k čudotvorci Mikuláši, zdá se, přibyla nová ikona - s dvanácti zlatými hvězdičkami na temněmodrém nebi Evropského společenství. Snad program TACIS k upevnění tržní ekonomiky a demokracie v bývalých zemích Sovětského svazu, připravovaný v Bruselu na rok 1996 a dotovaný jednou miliardou ecu, pomůže transferovat dnešní know how Čechie sféry PHARE na Ukrajinu sféry TACIS. Kde si cenu fůry hnoje a českých průmyslových výrobků pamatují ještě z Jindříškových časů.

PERIODICKÝ TISK VYDÁVANÝ NA ÚZEMÍ OKRESU HAVLÍČKŮV BROD V LETECH 1821 - 1966

Jiří Sochr

[Ediční poznámka: Předložený soupis je publikací strojopisného přehledu, vycházejícího ze sbírky novin a časopisů, deponované v SOKA v Havlíčkově Brodě. Jde o druhou verzi přehledu, datovanou lednem 1966 a obsahující pozdější autorské rukopisné dodatky a opravy včetně volně vložených listků s bibliografickými záznamy navíc zjištěných novinových a časopiseckých titulů - ty jsou v publikaci zařazeny na příslušná místa podle abecedního pořadí, ale bez přidělení pořadového čísla. Z původní verze citovaného přehledu datované únorem 1964 ponecháváme vcelku ojedinělé signatury, odkazující na uložení i mimo havlíčkobrodský okresní archiv. Anotace každého periodika se skládá z informací v tomto pořadí a maximálně možném rozsahu:

Název

Podtitul

Rok (léta) vydá(vá)ní, ročník(y), číslo (čísla)

Místo vydávání, vydavatel, redaktor, tiskárna, způsob rozmnožení

Místo uložení, signatura

Poznámka

Rozvedení některých zkratk užitých v soupisu: cykl. = cyklostyl(ováno), ČOS = Česká obec sokolská, dř. v. = dříve viz, hekt. = hektograf(ováno), JKP = jednotný klub pracujících, JSČZ = Jednotný svaz českých zemědělců, NK = Národní knihovna v Praze, NM = Národní muzeum v Praze, OB = osvětová beseda, ODO = okresní dům osvěty, osv. = osvětový, Pokr. v. = pokračování viz, RG = reálné gymnásium, rotap. = rotaprint(ováno), RP = Rudé právo, stud. = studenti (studentský), SŠ = školní skupina, zast. = zastaveno, záv. = závod(ní). Zatím neznáma zůstala zkratka ŠÚR "při reálném gymnáziu". (ro)]

1/ Budovatel Vysočiny a Polabí

1948, r. 1, č. 1 - 27, zast.

Havl. Brod, KV KSČ

Pokr. v. Jiskra

NM Z 42 A 10

2/ Cesta Vysočiny

1960-1973, r. 1 - 14

Havl. Brod, OV KSČ a ONV

3/ Čechy a Řím

/Dějepisný časopis lidovýchovný/

1920/1921, r. 1, č. 1 - 5

Německý Brod, Kroužek přátel osvěty

(od č. 6 čas. vyd. v Praze)

4/ Českomoravské listy

/Občanský nezávislý časopis pro hájení zájmů středního stavu. Pro okresy Něm. Brod, Ledec, Chotěboř, Humpolec, Čáslav, Kutná Hora, Kolín/

1929 - 1938, r. 1 - 10, zast.

Německý Brod

5/ Československý varhaník

pouze 1885, r. 1

Německý Brod

6/ Činnost okresního a městského osvětového sboru

1936 - 1937

Německý Brod, osv. sbor

7/ Diblík

/Časopis humoristicko-satirický/

1881 - 1882, r. 1 - 2

Německý Brod, V. Šumavský, rkp.

8/ Do podzimních prací - do společných osevů

1950, č. 1 - 13, zast.

Havl. Brod, red. RP

9/ Havlíčkobrodská lidospráva

1950 - 1951

Havl. Brod, MNV, cykl.

10/ Havlíčkobrodská nemocnice

1952, č. 1 - 2

Havl. Brod, OÚNZ

Pokr. v. Naše zdraví (č. 35)

NM

11/ Havlíčkobrodský spoj

1953, r. 3, č. 1

Havl. Brod, okr. pošt. úř.

NM

12/ Havlíčkovo slovo

1948, r. 1, č. 1 - 3, zast.

Havl. Brod, KV čsl. strany nár. soc.

IV 2532

13/ Havlíkův kraj

/Neodvislý týdeník věnovaný zájmům českého jihovýchodu/

1909 - 1944, r. 1 - 26, zast.

Německý Brod, "Novina" tisk. p.

14/ Hlas Bohemie

1951 - 1954, r. 1 - 3, č. 1 - 2

Josefodol, p. Světlá n. S., sklárna Bohemia, cykl.

Od č. 3 pokr. v. Život sklářů Vysociny (č. 123)

[] Hlasy od Želivky a Sázavy

1928

Zahrádka, red. Josef Olša

15/ Hlasy z Českomoravské vysočiny

/List české strany národně svobodomyslné/

1903, r. 1, zast.

Německý Brod, čes. strana nár. svob.

16/ Hlasy z Posázaví

/Neodvislý týdeník věnovaný zájmům českého jihovýchodu/

1908/1909 - 1932/1933, r. 1 - 25, č. 1 - 26, zast.

Německý Brod, Josef Hoftrýchtr

17/ Hospodářský a samosprávný věstník

/okresů: Čáslav, Habry, Hlinsko, Humpolec, Chotěboř, Kutná Hora,

Ledeč, Německý Brod, Polná, Přibyslav, Štoky/

1913 - 1917, r. 1 - 5, zast.?

Německý Brod

18/ Chotěbořský plamen

1950 - 1967, r. 1 - 19, zast.; 1969 - 1973, r. 20 - 23

Chotěboř, Chotěboř. kovodělné závody (později Chepos)

19/ Jahres-Bericht des Unter-Gymnasiums in Deutschbrod für das Schuljahr...

1852

Něm. Brod, gymnasium

Pokr. viz Výroční zpráva stát. reál. gymnasia pro léta 1875

až 1939, 1946 - 1948 (č. 101)

20/ Jubilejní věstník okresního a místního osvětového sboru v Chotěboři

1937

Chotěboř, osv. sbor /1938/

21/ Juventus caes. reg. gymnasii Teuto-Brodensis e moribus et progressu in litteris

Zjištěno: 1819 - 1823, 1827, 1832, 1834, 1836 - 1847

Německý Brod, gymnasium

Pokr. r. 1852 viz Jahres-Bericht... (č. 19)

22/ Křížovské okénko

1966

MNV a JKP, Křížová

23/ Kulturní zpravodaj Havlíčkova Brodu

1958 - 1966

Havl. Brod, ODO

24/ Kvítka sázavská

1879 - 1882, r. 1 - 4, č. 1 - 12

Německý Brod, stud. RG, red. J. E. Čapek, rkp.

25/ Kvítky

/Čas. beletristický/

1879, r. 1

Německý Brod, red. Lad. Lichovský, rkp.

26/ Ledečský kovák

1953, r. 1, č. 1 - 6; 1954, r. 3, č. 1 - 8; 1962 - 1967, r. 1 - 6, č. 1 - 13, zast.
Ledeč nad Sázavou, Kovofiniš n.p.

27/ Ledečský kulturní zpravodaj

1966
Ledeč n. S., MěstOB

28/ Lidový list

1919/1920 - 1933, r. 1 - 14, zast.
Něm. Brod, čsl. strana lidová

29/ Místní noviny Malče

Zjištěno: 1958, č. 1 - 2
Maleč, OB a MNV, cykl.
vyd. nepravidelně

30/ Mladá tvorba

/Letákový čas. SČM/
1945, r. 1, pouze č. 1
Ledeč n. S., OV SČM, cykl.

31/ Naše hlasy

/Národní a občanský týdeník Českomoravské vysočiny/
1933 - 1938, r. 1 - 6, zast.
Německý Brod, Gustav Dörfl

32/ Naše práce

1946 - 1947, č. 1 - 10
Maleč, měšť. škola
NM

33/ Naše snahy

/Čas. věnovaný hospodářským a samosprávným zájmům okres
na Českomoravské vysočině/
1913 - 1924, r. 1 - 13
Německý Brod, Kraj. odb. Ústř. svazu pěstitelů zemáků

34/ Naše škola

/Čas. žáků obecné a měšťanské školy v Chotěboři/
Zjištěno: 1930, r. 2, č. 1 - 2; 1931/1932, r. 3, č. 1 - 9
Chotěboř, měšť. škola, cykl.

35/ Naše zdraví

1952 - 1956, r. 1 - 5;
Havlíčkův Brod, OÚNZ
III 24276; předch. viz č. 10

36/ Náš kraj

/Svobodomyšlný týdeník věnovaný zájmům okresů: Německý Brod,
Humpolec, Polná, Příbyslav, Chotěboř, Hlinsko, Pelhřimov, Pacov a
Kamenice n. L./
1906 - 1908, r. 1 - 3, zast.
Něm. Brod

37/ Náš svět

1949/1950 - 1950/1951, r. 1 - 2
Havlíčkův Brod, ŠS ČSM při RG, cykl.

38/ Německobrodský sokolík

/Časopis dorostu ČOS/
1921, r. 1, č. 1 - 6
Německý Brod, ČOS, hekt.

39/ Oasa

1935/1936 - 1937/1938, r. 1 - 3
Německý Brod, stud. čas. RG, cykl.

40/ Obrana Českomoravské vysočiny

/List čsl. strany socialistické a Jednoty čsl. malozemědělců pro IX.
volební okres. Od 2. roč. týdeník čsl. strany soc. pro VII. volební ob-
vod pražské župy/
1920 - 1925, r. 1 - 6, zast.
Německý Brod, čsl. strana soc.

41/ Okresní porady učitelstva okresu Chotěbořského

Zjištěno: 1909, 1911-1914
Chotěboř, OŠR

42/ Okresní úřední list c.k. okresního hejtmanství, c. k. okr. školní rady v Chotěboři

Zjištěno: 1887-1893, 1896-1897, 1902, 1905-1908
Chotěboř, okr. hejtmanství
Pokr. r. 1916 - 1917 viz Úřední list c. k. okresního hejtmanství (č. 69)

43/ Okresní věstník ONV v Chotěboři

r. 1 /1947 - 1948/, r. 2 /1948/, č. 1 - 5
Chotěboř, ONV
III 3993

44/ Okresní věstník pro politický okres Chotěboř

1929 - 1942, č. 1 - 5, zast.
Chotěboř, okr. úřad
roč. 1947 - 1948 viz Okr. věstník ONV v Chotěboři (č. 43)

45/ Okresní věstník pro politický okres Ledec nad Sázavou

1929 - 1942, zast.
Ledec n. S., okr. úřad

46/ Okresní věstník pro politický okres Německý Brod

1929 - 1940, zast.
Něm. Brod, okr. úřad

47/ Okresní zemědělské noviny okresu Havlíčkův Brod

1950, č. 3 - 13; 1951 - 1953, r. 1 - 3, č. 1 - 63
Havlíčkův Brod, ONV, (r. 1 JSČZ)
roč. 4 (1954) viz Vesnické noviny okresu Havl. Brod (č. 73)

48/ Osivo a sadba

1922 - 1948, r. 1 - 27, č. 1 - 4, zast.
Německý Brod, hosp. družstvo "Sativa"
III 3785

49/ Osvětový zpravodaj okresu Havlíčkův Brod

1957 - 1958
Havl. Brod, ODO, rotap.

50/ Pilníkář

1954, r. 1, č. 3 - 5; 1955, r. 2, č. 1 - 3, zast.

Havl. Brod, Pilníkárna n.p.
III 25454

51/ Podnikový věstník

1951 - 1959, r. 1 - 13, zast.
Havl. Brod, Pozemní stavby n.p.

52/ Posázavská pošta

1951, č. 1 - 7
Havl. Brod, pošt. úřad
NM

53/ Průmět

1947/1948 - 1948/1949, r. 1 - 2
Havl. Brod, ŠÚR při RG, cykl.

54/ Příbyslavský šibřinkový rozhlas

Zjištěno: 1937, r. 5
Příbyslav, TJ Sokol

55/ Ranní červánky

/Beletristický časopis V. třídy reál. gymn./
1892/1893, r. 1, č. 1 - 10
Něm. Brod, RG, cykl.

56/ Roční zpráva "Budoucnosti", spolku pro okrašlování král. města Německého Brodu a okolí

1886 - 1913/1914, r. 1 - 28
Něm. Brod, spol. Budoucnost

57/ Rodinný kalendář Sativy, hospodářského a výrobního družstva pěstitelů zemáků v Havl. Brodě na rok...

1946 (1945), r. 3
Havlíčkův Brod, druž. Sativa
NK III 8750

[] Rudý východ

1920, asi jen 2 čísla
Něm. Brod, levice soc. dem.?
(neověřeno)

58/ Saat-und Pflanzgut-Berichte

/Zeitschrift herausgegeben von der Wirtschaftsgenossenschaft der
Kartoffelzüchter in Deutschbrod/
1930 - 1945, r. 1 - 15, č. 1 - 8, zast.
Něm. Brod, hosp. družstvo

59/ Sázavan

/List národní strany svobodomyslné 33. volebního okresu/
1912 - 1917, r. 1 - 5, č. 1 - 22, zast.
Německý Brod, nár. strana svobod.

60/ Slovo

/Časopis zábavy a nauky/
1882, č. 1
Německý Brod, D. Klejnarský, hekt.

61/ Staropoutník

/Satirický časopis/
Zjištěno: r. 1937, č. 17, 18
Lipnice nad Sázavou, TJ Sokol

62/ Stavomontážník Jihlava

1954, r. 1, č. 1-6, 9, 12-16; 1955, r. 2, č. 2 - 5, zast.
Havl. Brod, Stavomontáže, n. p.

63/ Stráž lidu na Sázavě

/Týdeník čsl. strany soc. dem./
1919/1920 - 1920/1921, č. 1 - 47, zast.
Německý Brod, strana soc. dem.

64/ Svobodný Havlíčkův kraj

/Týdeník národních výborů na Českomoravské vysočině/
1945 - 1948, r. 1 - 4, č. 1 - 26, zast.
Havl. Brod, tisk. Svoboda
Od č. 8 roku 1948 změna názvu: Nový Havlíčkův kraj

[] Školský obzor

/Neodvislý list věnovaný zájmům našeho školství a učitelstva. Organ
"Protiklerikální ligy učitelské"/
1909, roč. 15; roč. 19
Něm. Brod, vyd. a red. Josef Hofrychter

1909 (vych. každé úterý, tisk Adolf Švarc, Kutná Hora);
roč. 19 (vyd. v K. Hoře)

65/ Tamara

1949 - 1955, r. 1 - 7, č. 1 - 2, zast.
Havl. Brod, Pletařské závody n. p.

66/ Učeň. Kraj Jihlava

1951, č. 1 - 11
Havl. Brod, Pozemní stavby n.p.
NM

67/ Úhor

/Kritický měsíčník věnovaný literatuře pro mládež/
1913 - 1917, r. 1 - 5
Habry

68/ Úplet

1959 - 1967, r. 1 - 9, zast.
Havl. Brod, Pletařské závody n.p.

69/ Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Chotěboři

Zjištěno: roč. 1916, 1917
Chotěboř, okr. hejtmanství
roč. 1926 - 1928 viz Úřední list okr. pol. správy (č. 71)

70/ Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Německém Brodě

r. 1885 - 1928
Německý Brod, okr. hejtmanství
Roč. 1929 - 1940 viz Okresní věstník pro pol. okres Něm.
Brod (č. 46)

71/ Úřední list okresní politické správy a okresního školního výboru v Chotěboři

Zjištěno: 1926 - 1928
Chotěboř, okr. pol. správa
Roč. 1929-1942 viz Okresní věstník pro pol. okres Chotěboř
(č. 44)

72/ Úřední list okresní politické správy a okresní školní rady v Ledči

r. 1918 (od č. 7) - 1921

Ledeč n. S., okr. hejtmanství

Roč. 1922 - 1928 viz Věstník okresní správy polit. a OŠV v

Ledči (č. 79)

73/ Vesnické noviny okresu Havlíčkův Brod

1954 - 1960, r. 4 - 10, č. 1 - 10, zast.

Havlíčkův Brod, ONV

Pokr. viz Cesta Vysočiny (č. 2)

74/ Vesnické noviny Chotěbořska

1951 - 1960, r. 1 - 10, č. 1 - 9, zast.

Chotěboř, ONV

75/ Vesnické noviny okresu Ledeč nad Sázavou

1952 - 1960, r. 1 - 9, č. 1 - 8, zast.

Ledeč n. S., ONV

76/ Věstník cís. král. okresního hejtmanství v Ledči

Zjištěno: 1869, č. 8; 1870 - 1890; 1898, č. 2; 1903, č. 11-12; 1904 - 1907 (do č. 6)

Ledeč n. S., okr. hejtmanství

Pokr. roč. 1903 - 1918 viz č. 77

77/ Věstník c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Ledči

Zjištěno: r. 1907 (od č. 7) - 1918

Ledeč nad Sázavou, okr. hejtmanství

Roč. 1919 - 1921 viz Úřední list okr. polit. správy a OŠR v

Ledči (č. 72)

[] Věstník Hospodářsko-lesnického spolku "Svornost" ve Světlé n. S.

1889, roč. 2, č. 1 (únor)

OÚ Ledeč, sign.: 85/101 - 159

78/ Věstník náboženských obcí církve československé na Českomoravské vysočině

1929 - 1938, r. 1 - 10, zast.

Německý Brod, rada starších ČČS

79/ Věstník okresní správy politické a okresního výboru školního v Ledči

r. 1922 - 1928

Ledeč n. S., okr. hejtmanství

Pokr. roč. 1929 - 1942 viz Okresní věstník pro politický

okres Ledeč n. Sáz. (č. 45)

80/ Vlajka

/Časopis dorostu německobrodského Sokola/

r. 1937, č. 1 - 2

Německý Brod, TJ Sokol, cykl.

81/ Výroční zpráva hospodyňské školy s právem veřejnosti v Německém Brodě za léta ...

1898/1899 - 1938/1939

Něm. Brod, hospod. škola

vyd. v r. 1939

82/ Výroční zpráva hospodyňské školy s právem veřejnosti v Německém Brodě za léta...

1898/1899 - 1929/1930, r. 1 - 31

Něm. Brod, hosp. škola

83/ Výroční zpráva k II. všeodborové konferenci Okresní odborové rady v Chotěboři za období ...

1949/1950 (1950)

Chotěboř, OOR

84/ Výroční zpráva Lesního družstva v Přibyslavi za rok...

Zjištěno: 1931 - 1939/1940; 1947/1948

Přibyslav, Lesní družstvo zapsané spol. s r. o.

85/ Výroční zpráva městské (od šk. r. 1921/1922 veřejné) obchodní školy v Německém Brodě ...

1909/1910 - 1938/1939, r. 1 - 30

Něm. Brod, obch. škola

Pokr. roč. 37 - 38 viz Výroční zpráva obchodní akademie v

H. Brodě (č. 88)

86/ Výroční zpráva místního odboru Ústřední matice školské v Německém Brodě

Zjištěno: r. 1892, 1895/1896

Něm. Brod, míst. odb. ÚMŠ

[] **Výroční zpráva Mlékařského a pastevního družstva v Příbyslavi za rok...**

1938

Příbyslav, Mlékařské a pastevní družstvo

87/ **Výroční zpráva nákupního a výrobního družstva "Rozvoj" za rok ...**

1948 (1949)

Havl. Brod, druž. Rozvoj

88/ **Výroční zpráva obchodní akademie v Havlíčkově Brodě**

1946/1947 - 1947/1948, r. 37 - 38 (1-2)

Havl. Brod, obch. akad.

89/ **Výroční zpráva o činnosti Učednické besídky pro učně v Německém Brodě**

Zjištěno: 1927/1928 - 1928/1929, r. 19 - 20

Něm. Brod, učed. besídka

Pokr. roč. 27 - 29 (1935/1936 - 1938) viz Výroční zpráva o činnosti besídek pro učně a učednice (č. 90)

90/ **Výroční zpráva o činnosti učednických besídek pro učně a učednice v Německém Brodě**

Zjištěno: 1935/1936 - 1938, r. 27 - 28; 1930/1931, r. 22

Něm. Brod, učed. nabídka

91/ **Výroční zpráva odborných živnostenských škol pokračovacích v Německém Brodě**

1929/1930, r. 1

Něm. Brod, živn. škola pokr.

92/ **Výroční zpráva Okresního úřadu ochrany práce v Havlíčkově Brodě za rok ...**

1946 (1947)

Havl. Brod, okr. úř. ochr. práce

93/ **Výroční zpráva Okresní jednoty živnostenských společenstev se sídlem v Německém Brodě za rok ...**

1913 (1914)

Něm. Brod, Okr. jednotu

94/ **Výroční zpráva Okresní nemocenské pokladny v Německém Brodě**

Zjištěno: r. 1916, 1919 - 1921

Něm. Brod, Okr. nem. pokl.

[] **Výroční zpráva Okresní nemocenské pokladny v Příbyslavi za rok...**

1915 - 1923

Příbyslav, Okr. nemocenská pokladna

95/ **Výroční zpráva Okresní péče o mládež v Havlíčkově Brodě**

Zjištěno: r. 1921, 1929, 1945, 1946

Havl. Brod, Okr. péče o mládež

96/ **Výroční zpráva Okresní péče o mládež pro okres štocký v Německém Šicndorfu za rok ...**

Zjištěno: 1946 (1947)

Něm. Šicndorf (Dobronín), Okr. péče o mládež

97/ **Výroční zpráva Okresní záložny hospodářské v Chotěboři za rok ...**

1934 (1935)

Chotěboř, Okr. zál. hosp.

98/ **Výroční zpráva o měšťanských i obecných školách v Chotěboři za školní rok ...**

1894/1895

Chotěboř, OŠR

99/ **Výroční zpráva rodičovského sdružení při Havlíčkově státním reálném gymnasiu v Havlíčkově Brodě**

1945 - 1946, r. 1

Havl. Brod, reál. gymn.

100/ **Výroční zpráva Spolku k podpoře chudých studujících c. k. vyššího gymnasia v Německém Brodě**

Zjištěno: r. 1901/1902; 1903/1904 - 1907/1908; 1909/1910;

1913/1914 - 1914/1915; 1917/1918

Něm. Brod, Spolek chud. stud.

101/ **Výroční zpráva Státního reálného gymnasia K. H. B. v Havlíčkově Brodě za rok ...**

1875/1876 - 1938/1939, r. 1 - 64; 1946/1947 - 1947/1948, r. 65-66

Havl. Brod, Stát. reál. gymn.
NK II 6873

- 102/ **Výroční zpráva Státního reálného gymnasia v Chotěboři za školní rok ...**
1920/1921 - 1936/1937, r. 1 - 17; 1946/1947 - 1947/1948
Chotěboř, Stát. reál. gymn.
NK II 6964

- 103/ **Výroční zpráva Státního reálného gymnasia v Ledči nad Sázavou za školní rok ...**
1946/1947 - 1947/1948, r. 1 - 2
Ledec nad Sázavou, Stát. reál. gymn.
NK II 32944

- 104/ **Výroční zpráva tělocvičné jednoty Sokol v Německém (Havličkově) Brodě za rok ...**
Zjištěno: r. 1927, 1933 - 1938, 1947
Havl. Brod, TJ Sokol

- 105/ **Výroční zpráva učednické besídky pro učednice v Německém Brodě**
Zjištěno: r. 1927/1928 - 1928/1929, r. 1 - 2
Něm. Brod, učed. besídka

- 106/ **Výstavní zpravodaj Okresní všeobecné výstavy v Chotěboři od 25. 7. do 9. 8. 1925**
Zjištěno: č. 2 (24. 7. 1925)
Chotěboř

- 107/ **Za bratrstvím**
/Věstník sokolské župy Havličkovy/
1910 - 1941, r. 1 - 28; 1948, r. 29, zast.
Kutná Hora - Havl. Brod, sokol. župa
NK II 9517

- 108/ **Zora**
/Orgán československé jednoty v Německém Brodě/
1880 - 1882, r. 1 - 4, č. 1 - 2, zast.
Něm. Brod, českosloven. jednota, hekt.

- 109/ **Zpráva musejní společnosti král. města Německého Brodu 1887**
Něm. Brod, musejní spolek

Pokr. v. Zprávy měst. musea (č. 121)

- 110/ **Zpráva o činnosti lidové knihovny Havličkovy v Německém Brodě od 18. září 1898 - do 16. července 1899**
1899
Něm. Brod, lid. knihovna

- 111/ **Zpráva (výroční zpráva) o činnosti Posázavského elektrárenského svazu společnosti s r. o. v Německém Brodě**
Zjištěno: r. 1926, 1927, 1929, 1935, 1936, 1938
Něm. Brod, Posáz. elektr. svaz

- 112/ **Zpráva o činnosti spolku dobrovolných hasičů v Chotěboři za léta 1879 - 1889**
1879 - 1889 (1889)
Chotěboř, spolek dobrov. hasičů

- 113/ **Zpráva o činnosti správního výboru, správní rady a odborů pravovárečného měšťanstva v král. městě Německém Brodě**
Zjištěno: r. 1906, 1907, 1909
Něm. Brod, pravovár. měšťanstvo

- 114/ **Zpráva o činnosti Všeobecné veřejné okresní nemocnice v Německém Brodě**
Zjištěno: r. 1898 - 1912; 1916 - 1940; 1942 - 1944
Něm. Brod, okr. nemocnice

- 115/ **Zpráva Spolku pro vydržování kuchyně pro školní mládež Německém Brodě**
Zjištěno: 1902 - 1903/1904, r. 1 - 2
Něm. Brod, Spolek pro vydr. kuchyně

- 116/ **Zpravodaj**
/Čas. dorostu ČOS/
r. 1946, č. 1 - 2
Havl. Brod, dorost ČOS, cykl.

- [] **Zpravodaj**
/Třídní čas. II. B třídy Střední školy chlap. v Chotěboři/
Zjištěno: 1950/1951, č. 2
Chotěboř, stř. šk., cykl.

117/ Zpravodaj MNV Chotěboř

Zjištěno: 1957, 1959, 1960
Chotěboř, rada MNV, rotap.

118/ Zprávy hospodářské

/List hospodářských spolků: Německobrodského, a Okrouhlického, hospodářského družstva a rybářského spolku v Německém Brodě/
1887 - 1898, r. 1 - 12, zast.
Německý Brod, hosp. spolky

119/ Zprávy Krajského svazu okresních sdružení chovatelů hospodářského zvířectva v Německém Brodě

Zjištěno: r. 1925, č. 1
Něm. Brod, Kraj. svaz

120/ Zprávy krejcarového spolku v Přibyslavi za období...

1914/1915 - 1915/1916
Přibyslav, Krej. spolek

121/ Zprávy městského musea v Německém Brodě

r. 1 (1898 - 1904); r. 2 - 4 (1905 - 1907); r. 5 (1908-1910); r. 6 (1916);
r. 7 (1917); r. 8 (1918 - 1921); r. 9 (1922 - 1923); r. 10 (1924-1925);
r. 11 (1931); r. 12 (1938)
Něm. Brod, měst. muzeum

122/ Železničář Havlíčkovobrodská

1954 - 1964, r. 1-11, č. 1 - 52, zast.
Havl. Brod, žel. uzel

123/ Život sklářů Vysočiny

r. 1954, r. 4, č. 3 - 7
Josefodol, Bohemia n. p., cykl.
NM
dř. viz Hlas Bohemie (č. 14 - do č. 2, roč. 1954)

HAVLÍČKOBRODSKÝ ZPRAVODAJ 1974 - 1994

(výběrová bibliografie příspěvků s historickou tematikou)

Havlíčkovobrodský zpravodaj je v Havlíčkově Brodě vydáván nepřetržitě od roku 1974. Jeho předchůdcem byl zatím z bibliografického hlediska nez-

mapovaný "Kulturní zpravodaj Havlíčkova Brodu" (1958 až 1966 - viz č. 23 v zde publikovaném soupisu od J. Sochra). Do č. 6, roč. III (1976) byl vydavatelem Havlíčkovobrodského zpravodaje Městský národní výbor, od č. 7/1976 Společný (později Sdružený) klub pracujících, od října 1992 Kulturní dům OSTROV, s. s. r. o. Dosavadních 21 ročníků vyšlo v tomto rozsahu: roč. I (1974) s čísly 1 až 7, ročníky II až XI, XVI a XIX (1975 - 1984, 1989, 1992) obsahovaly č. 1 - 11, roč. XII - XV, XVII - XVIII, XX - XXI (1985 - 1988, 1990 - 1991, 1993 - 1994) sestávaly pouze z čísel 1 až 10. Od třetího (březnového) čísla ročníku XVIII (1991) vycházel zpravodaj nečíslován, pouze s označením příslušného kalendářního měsíce.

Havlíčkovobrodský zpravodaj může posloužit zájemcům o dějiny města jednak jako pramen poznání doby vydávání, jednak svými skrovnými historiografickými příspěvky.

Do bibliografie byly zahrnuty pouze ty články a stati, které byly evidentně alespoň částečně původní, tj. nebyly převzaty z jiných publikací.

Historie obecná (chronologicky)

Štrobl, J.: Z historie Německého Brodu I, 1990/8, s. 19 - 22, (předhistorie a počátky města do 13. stol.)

anonym: Vítězství husitských vojsk, 1982/1, s. 20 - 21 (r. 1922)

Veselý, J.: "Krvavý sabat", 1986/9, s. 21 - 24; /10, s. 21 - 24; 1987/1, s. 19 - 22; /2, s. 19 - 22; /3, s. 19 - 22; /4, s. 17 - 20; /5, s. 21 - 24; (beletrizované líčení bitvy u Německého Brodu a dobytí města r. 1422)

Štrobl, J.: Lidé a čas, II / Z historie Německého Brodu, 1990/10, s. 19 - 22 (městský špitál, 14. - 18. stol.)

Kvaš, K.: Havlíčkův Brod v letech první světové války, 1988/7, s. 1 - 3; /8, s. 1 - 3; /9, s. 1 - 3

Veselý, J.: Tichá vzpomínka, 1990/9, s. 11 - 14 (esej o Německém Brodě za 1. sv. války)

Fučík, B.: Před 55 lety byl položen základ, 1976/5, s. 3 - 6 (založení KSČ v r. 1920)

Herink, J.: O zrodu KSČ na Havlíčkovobrodsku, 1981/3, s. 5 - 8; /4, s. 4 - 6

Novotný, K.: 1. máj v roce 1932, 1975/5, s. 5 - 6

Veselý, J.: Tragické zářijové dny 1938, II, 1988/8, s. 21 - 23; III, 1988 /9, s. 20 - 23 (mj. osobní vzpomínky)

anonym: Zápis z kroniky, 1990/2, s. 10 - 11 (mj. Vysoká /Hochtánov/, Čistá /Klárbruny/, 1938 - 1939)

Veselý, J.: Měsíce smutku a hanby, 1989/3, s. 21 - 23; /4, s. 18 - 2 (mj. osobní vzpomínky na říjen 1938 a březen 1939)

- Herink, J.: Tragické události roku 1939, 1979/3, s. 3 - 6
- Fučík, B.: Budoucnost patří statečným, 1976/6, s. 21 - 24 (mj. dobrovolníci z Německobrodsko v španělské občanské válce)
- Hlaváč, J.: Léta strádání a bojů, 1975/5, s. 6 - 10 (osobní vzpomínky na l. 1939 - 1945)
- anonym: Partyzánské hnutí na Havlíčkovobrodsku I - V, 1974/7, s. 6 - 8; 1975/1, s. 8 - 9; /2, s. 6 - 7; /3, s. 8 - 11; /4, s. 6 - 7
- Cibulka, J.: Než přišla Rudá armáda, 1979/5, s. 18 - 20 (leden - květen 1945)
- Kvaš, K.: Ustavení ilegálního národního výboru, 1985/3, s. 2 - 3 (březen 1945)
- Kvaš, K.: Poslední válečné týdny, 1985/4, s. 4 - 5 (duben - květen 1945)
- Cibulka, J.: Vznášející májové dny 1945, 1982/5, s. 4 - 5
- anonym: Události kolem jednoho prohlášení, 1985/4, s. 5 - 6 (vzpomínka Jana Šedého na 5. květen 1945)
- Kvaš, K.: Květnové zastavení roku 1945, 1985/5, s. 3 - 5 (5. - 9. květen)
- Bidman, L. - Zástěra, J.: Vzpomínka na 5. květen 1945, 1974/1, s. 6 - 7
- anonym: Ve dnech revoluce, 1975/5, s. 10 - 12 (5. - 11. květen 1945)
- BF - (Fučík, B.): Šťastná léta svobody, 1980/4, s. 17 - 19; /5, s. 4 - 6 (4. - 9. květen 1945)
- anonym: Rok 1946 v kronice města, 1981/2, s. 22 - 23
- anonym: Družba Havl. Brod - Hrabství stále živá, 1975/5, s. 7 - 8 (1945 - 1947)
- Cibulka, J.: Co předcházelo únoru 1948, 1982/2, s. 2 - 4 (1947 - 1948)
- Cibulka, J.: Rok 1948 v Havlíčkově Brodě, 1978/1, s. 14 - 16; /2, s. 4 - 7
- Eisenwort, F.: Vznik Lidových milicí v Ricu, 1988/3, s. 2 - 3 (únor 1948)
- Hart, J.: Svědectví únorových dnů, 1988/1, s. 1 - 3 (20. - 25. únor 1948)
- Štefánek, A.: Historický sjezd očima účastníka, 1982/2, s. 5 - 8 (sjezd závodních rad a odborových svazů v Praze 22. 2. 1948)
- anonym: Věčně živá kronika, 1975/2, s. 8 - 10; /3, s. 12 - 15; /4, s. 8 - 10; /5, s. 13 - 14; /6, s. 15 - 17 (kronika událostí v l. 1945 - 1961)
- mim - (Menšík, M.): Čtyřicet let budování Havlíčkova Brodu, 1985/5, s. 12 - 16; /6, s. 9 - 13; /7, s. 6 - 11

Topografie, ikonografie, přičleněná sídla

- anonym: Naše město na přelomu století, 1983/11, s. 21 (o historických fotografiích z odkazu p. Fiedlera)
- J. V. (Veselý, J.): O nejstarší rytině města, 1986/1, s. 21 - 23; /2, s. 21 - 22 (ilustrace v knížce J. F. Beckovského Labarum triumphale... vydané po 9. 8. 1704)

- Merunka, R.: Oslavy založení osady ve Šmolovech, 1985/6, s. 22 - 23 (mj. data z historie Šmolov)
- Šedý, J.: Havlíčkovobrodské rybníky, 1975/7, s. 21 - 23; /8, s. 26 - 27
- Štrobl, J.: Z městského místopisu, 1990/8, s. 18 (lokalizace a původ některých pomístních jmen)
- Štrobl, J.: Z historie Německého Brodu (IV), 1991/listopad, s. 22 - 23 (městské domy)
- Vacek, J.: Z historie i přítomnosti Břevnice, 1979/2, s. 6 - 7
- Veselý, J.: 100. výročí založení Havlíčkových sadů, 1989/4, s. 23 - 25; /5, s. 20 - 24; /6, s. 19 - 22 (historie městského parku Budoucnost od r. 1886)

Historie dílejší kultura

- anonym: Jubileum filmového klubu, 1975/6, s. 25 - 26 (tradice od r. 1940)
- anonym: Pět roků Klubu přátel poezie, 1981/3, s. 15 - 16
- anonym: Z historie Komorního orchestru J. V. Stamice, 1984/3, s. 16 - 18 (od r. 1888)
- propagační komise Jasoně: O historii i současnosti "Jasoně", 1987/7, s. 23 - 25 (historie pěveckého sboru od r. 1859)
- Dvořáček, J.: 120 let havlíčkovobrodského Jasoně, 1979/1, s. 21 - 22; /2, s. 20 - 21; /3, s. 22 - 23
- Dvořáček, J.: Sto třicet let havlíčkovobrodského Jasoně. Léta 1859 - 1968, 1989/7, s. 2 - 14
- Hart, I.: O počátcích lipnických festivalů, 1983/6, s. 27 - 28 (r. 1959)
- Honzová, L.: 150 let ochotnického divadla, 1986/8, s. 18 - 20
- mim - (Menšík, M.): Sto let městské knihovny, 1994/prosinec, s. 20 - 23 (historie do r. 1974)
- mim - (Menšík, M.): Od solnice k divadlu na Ostrově, 1993/březen, s. 16 - 18 (1844 - 1955)
- mim - (Menšík, M.): Z kronik ochotnického divadelního spolku, 1979/7, s. 22 - 24; /8, s. 21 - 24; /9, s. 21 - 24; /10, s. 22 - 25; /11, s. 22 - 25; 1980/1, s. 20 - 23; /2, s. 21 - 24; /3, s. 20 - 23; /4, s. 20 - 24 (historie od r. 1844)
- mim - (Menšík, M.): 30 let Haškova Lipnice, 1988/8, s. 26 - 28
- Veselý, J.: Sto třicet let havlíčkovobrodského Jasoně / léta 1969 - 1989, 1989/7, s. 15 - 30
- Vybíral, J.: Jedno malé divadelní výročí, 1989/9, s. 21 - 23; /10, s. 22 - 24; /11, s. 23 - 25 (ochotnický divadelní soubor od r. 1969)

památky

- Adamec, L.: Pověsti o brodském Hnátu, 1977/11, s. 21-22 (interpretace tzv. Hnátovy kostry a Hnátova kamene)
- anonym: Dobře utajená chodba, 1977/1, s. 9 (zjištění dosud neznámého úseku podzemní chodby pod hlavním náměstím)
- anonym: 140. výročí narození TGM, 1990/3, s. 16 - 18 (osud Štursova pomníku T. G. Masaryka; 1933 - 1968)
- Dobrev, M.: Účelné využití významného historického objektu, 1981/8, s. 18 - 20 (klášterní kostel sv. Rodiny)
- kk (Kvaš, K.): Jubileum Štáflovy bašty, 1977/7, s. 23 - 24 (osud hradební věže od r. 1957)
- mim - (Menšík, M.): O stavbě pomníku TGM, 1991/červen, s. 3 - 5 (1931 - 1933)
- Zborovská, Z.: Obnovit památník v parku, 1990/4, s. 6 - 8 (osud památníku obětí 2. sv. války v l. 1946 - 1980)

školství

- anonym: Z činnosti lidové školy umění, 1980/11, s. 17 - 20 (dechový orchestr od r. 1965; výtvarné oddělení od r. 1961)
- anonym: Škola před sto lety, 1986/6, s. 17 (Dolní Krupá, Břevnice, Kyjov; 1877 - 1886)
- anonym: Historie zemědělského školství, 1990/7, s. 7 - 8 (1898 - 1975)
- Čapek, A.: Jubileum abiturientů, 1982/6, s. 22 - 23 (vzpomínky na gymnaziální studium a abiturientské sjezdy, 1914 - 1972)
- J. V. (Veselý, J.): Z historie budov latinských škol, 1986/3, s. 18 - 21; /4, s. 17 - 19 (18. stol. až poč. 20. stol.)
- JV - (Veselý, J.): Jak šla léta na gymnáziu, 1991/prosinec, s. 20 - 22 (1735 - 1990)
- mim - (Menšík, M.): Smutný začátek školního roku před 50 lety, 1989/8, s. 1 - 3 (Německý Brod, Bartoušov, Břevnice, Vysoká, Ždírec, Jilemnick, Suchá, Svatý Kříž, Květnov, Poděbaby, Mírovka, Termesivy, Šlapanov; 1939 - 1945)
- Němec, Z.: 30 roků záslužné činnosti LŠU, 1980/1, s. 18 - 19
- Sochr, J.: Pohled do minulosti gymnázia, 1984/7, s. 24 - 26; /8, s. 17 - 19; /9, s. 23 - 24
- V - (Vacek, J.): Z historie břevnické školy, 1979/10, s. 20 - 21 (od r. 1874)
- Vyoralová, Z.: Sto roků školní budovy, 1991/červen, s. 8 - 10 (Základní škola na Rubešově nám.)
- Žahour, J.: K historii gymnázia, 1984/11, s. 19 (r. 1943)

obchod, zdravotnictví, společenský a duchovní život

- Adamec, L.: Brodští kupci, 1977/8, s. 21 - 22 (1268 - 1854)
- anonym: Brodská nemocnice včera a dnes, 1975/9, s. 9 - 10; /10, s. 15 - 16 (historie od r. 1822)
- anonym: 80 let rybářské organizace, 1978/1, s. 22 - 24 (historie od r. 1897)
- anonym: 50 let Psychiatrické léčebny, 1978/9, s. 18 - 20; /10, s. 22 - 24; /11, s. 20 - 23
- anonym: O české obci Ariánské, 1983/8, s. 19 - 20 (historie spolku 1905 - 1960)
- anonym: Začátky Psychiatrické léčebny, 1989/10, s. 16 - 19 (doplnit)
- anonym: Výročí Husova sboru, 1990/6, s. 26 - 27 (1920 - 1939)
- anonym: Budova městského chudobince..., 1993/listopad, s. 5 (konec 19. stol.)
- bb - (Cibulka, K.): Taková bývala Škvárovna, 1992/říjen, s. 22 - 23 (společenský život v městské čtvrti za 1. republiky)
- Cibulka, K.: Ta škvárovská chasa..., 1982/3, s. 19 - 21; /4, s. 21 - 22 (historie spolku Škvárovna ve čtvrti Poříč od r. 1945)
- m - (Menšík, M.): Sto let místního tisku / Od Kvítků k Havlíčkobrodskému zpravodaji, 1979/8, s. 2 - 4
- Med, J. - Štefánek, J.: Naše nemocnice, 1994/duben, s. 7 - 9; /květen, s. 8 - 12; /červen, s. 9 - 10 /září, s. 11 - 14; /říjen, s. 8 - 10; /prosinec, s. 13 - 14 (historie od r. 1822)
- mim - (Menšík, M.): 85 let organizovaného rybolovu, 1982/11, s. 21 - 24 (historie od r. 1874)
- mim - (Menšík, M.): O začátcích organizované požární ochrany, 1984/5, s. 20 - 23 (1862 - 1874)
- mim - (Menšík, M.): Malá privatizace a pamětníci, 1990/10, s. 16 - 18 (řeznictví, hostince a hotely ve 30. letech 20. stol.)
- výbor SDH Termesivy: V Termesivech oslavují, 1994/červen, s. 21 (historie hasičského sboru od r. 1914)

sport

- anonym: 70 let brodské kopané, 1981/8, s. 21-23; /9, s. 21-24; /10, s. 20-23
- anonym: Jubileum tělocvičny, 1981/7, s. 31 (historie od r. 1905)
- anonym: O osudech jedné tělocvičny, 1984/2, s. 29 - 30 (1868 - 1921)
- anonym: 70 let brodské házené, 1988/3, s. 31 - 32
- anonym: 75 let havlíčkobrodské házené, 1993/květen, s. 26 - 28
- Kadlec, A.: 60 let lyžařské organizace v Havl. Brodě, 1985/2, s. 19 - 20
- m - (Menšík, M.): Aeroklub slavil padesátku, 1985/10, s. 28 - 29

- Šnelly, L.: Deset let oddílu zápasu, 1982/8, s. 29 - 31
 Žák, L.: Z počátků brodského Sokola, 1992/únor, s. 17 - 18 (1867 - 1871)

průmysl, výstavba

- anonym: Stačilo deset roků, 1991/duben, s. 17 (družstevní mlékárna 1927 - 1938)
 anonym: Trochu historie o pivovaru, 1990/10, s. 9 - 11
 anonym: RICO - závod bohatých revolučních tradic, 1980/1, s. 10 - 12 (historie od r. 1907)
 anonym: 60 let výrobního družstva Stavba, 1985/7, s. 12 - 13
 D. (Dvořák, L.): Čvrt století n. p. Zetoru, 1978/11, s. 18 - 19
 Feldman, J.: Z historie pletářského průmyslu ve městě / 35 let trvání n. p. Pleas, 1984/9, s. 10 - 13; /10, s. 11 - 15; /11, s. 9 - 13
 Havel, V.: Plastimat včera a dnes, 1975/2, s. 19 - 21 (historie místa od 14. stol. do r. 1970)
 Horych: Půlstoletí havlíkobrodské tiskárny, 1977/7, s. 19 - 21
 Jun, J.: 55 let Výzkumného a šlechtitelského ústavu bramborářského, 1978/5, s. 12 - 14
 Lesina, Z.: O vaření piva a dalších zajímavostech, 1978/5, s. 21 - 23 (pivovarnictví od r. 1333)
 - mim - (Menšík, M.): Z historie havlíkobrodských tiskáren, 1980/9, s. 19 - 22 (od 1849)
 - mim - (Menšík, M.): O tradicích pivovarnictví v našem městě, 1980/8, s. 20 - 24
 Pelikán, J.: Strojtex - závod dobré kvality, 1977/9, s. 20 - 21
 Valchář, J.: 70 let lidového bytového družstva, 1980/3, s. 18 - 19

komunikace

- ck (Cibulka, K.): Než přijel první vlak, 1975/10, s. 19 - 21
 Cibulka, K.: Než přijel první vlak, 1982/7, s. 22 - 23 (císařská silnice 1750, železnice 1867 - 1890)
 Caska, J. - Tvrdík, J.: Od páry k měděné pavučině, 1986/1, s. 18 - 20 (železniční trati od r. 1869)
 Caska, J. - Tvrdík, J.: Proměny brodského nádraží, 1986/2, s. 18 - 20 (od r. 1870)
 - ck - (Cibulka, K.): 120 let železné dráhy, 1990/8, s. 12 - 14 (1869 - 1968)
 - jan - (Cibulka, K.): Jubileum bez fanfár, 1990/9, s. 10 - 11 (stavba nové nádražní budovy 1972 - 1980)

- anonym: Historie je velká učitelka, 1990/10, s. 15 (doplňující data k historii železnice)
 - mim - (Menšík, M.): Výročí železniční stanice, 1991/květen, s. 16 - 17 (1937 - 1982)
 - jan - (Cibulka, K.): Premiéra s potížemi, 1991/listopad, s. 18 - 19 (první elektrický vlak r. 1966)
 anonym: Stoletá Humpolačka, 1994/říjen, s. 17 (historie trati na Humpolec)
 - mim - (Menšík, M.): Z historie poštovníctví v našem městě, 1984/2, s. 8 - 9 (1875 - 1930)

osobnosti (podle jmen v abecedním pořadí)

- anonym: Čestný občan našeho města, 1987/7, s. 1 (Michail Ivanovič AKIMČEV, účastník osvobození města 9. 5. 1945)
 Zedník, P.: Významný regionální historik, 1992/září, s. 7 - 8 (Václav FIEDLER, 1887 - 1948)
 - mim - (Menšík, M.): Patřil mezi průkopníky letectví, 1990/3, s. 14 - 15 (Václav FUKSA, 1902 - 1983)
 anonym: Klement GOTTWALD a naše město, 1986/9, s. 1 - 2 (r. 1928, 1929, 1948, 1949)
 Hart, I.: Jaroslav HAŠEK, 1983/1, s. 20 - 23 (JH a Německý Brod, Lipnice)
 Tachovský, M.: Havlíčkův odkaz stále živý, 1981/9, s. 19 - 20 (Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ a jeho tradice ve městě)
 J. V. (Veselý, J.): Havlíčkova životní elegie, 1986/6, s. 22 - 24; 1986/7, s. 20 - 22 (Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ)
 anonym: Město Havlíčkovo, 1976/7, s. 22 - 23 (Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ a jeho tradice ve městě v l. 1871 - 1945)
 Tachovský, M.: Pozvánka na výstavu, 1979/8, s. 30 - 32 (ak. mal. Božena HORSKÁ-KUSÁ, nar. 1895)
 anonym: Obrazy F. A. JELÍNKA, 1975/7, s. 29 (F. A. J., nar. 1890)
 Saska, J.: Výběr z tvorby Jana JÚZLA, 1989/4, s. 21 - 22 (ak. malíř, ilustrátor; 1905 - 1976)
 anonym: Jan JÚZL, 1990/9, s. 18
 zk (Zedník, P.): Jak jsme ho znali, 1977/2, s. 28 (dr. prof. Josef KABRDA, 1907 - 1968)
 Tachovský, M.: 250 let od smrti K. B. KOBZINOVÉ, 1980/7, s. 22 - 23
 Štiborová, M.: Nedali jsme na ně zapomenout, 1990/6, s. 20 - 22 (osobní vzpomínka na anglické válečné letce Jana LAŠKU a Stanislava ZIMPRICHA)
 Hart, I.: Karel NOLL a jeho rodné město, 1983/3 (herec, 1880 - 1928)

- Zedník, P.: Vzpomínka na Antonína POSPÍŠILA, 1974/7, s. 23 (sbormistr Jasoně a regionální spisovatel)
- mim - (Menšík, M.): Významná hasičská osobnost, 1991/březen, s. 20 - 21 (František RAUPACH, 1871 - 1941)
- Veselý, J.: O "návratu" pamětní desky B. SMETANY, 1988/3, s. 17 - 21 (čp. 104 v Dolní ulici, 1836 - 1839)
- Němec, Z.: Slavný rodák J. V. STAMIC, 1987/6, 27
- m - (Menšík, M.): Zůstal věren Vysočině, 1989/11, s. 25 - 26 (am. malíř Arnošt ŠTÁFL, nar. 1909)
- Vácha, J.: Otakar ŠTÁFL - život a dílo, 1974/3, s. 26 - 27
- Tachovský, M.: Nedožité jubileum Otakara ŠTÁFLA, 1979/11, s. 20 - 21
- Švec, I.: Vzpomínka na Jana TOMÁNKU, 1991/listopad, s. 28 - 29 (sportovní činovník, 1905 - 1971)
- JH - (Herink, J.): Beseda o Antarktidě a Dr. V. VOJTĚCHOVI, 1982/3, s. 25 (cestovatel, 1901 - 1932)
- mim - (Menšík, M.): Zlákal jej ptačí svět, 1986/6, s. 19 - 21 (ornitolog Bohumil VOTAVA, nar. 1912)
- Sochr, P.: Vzpomínka na skromného malíře, 1988/9, s. 25 (Antonín WALDHAUSER, 1835 - 1913)
- (Stanislav ZIMPRICH - viz Jan LAŠKA)

(sestavil Pavel Rous)

OBSAH

David Jaroslav : Několik poznámek k historii tvrze a zámku v Herálci	3
Tuček Václav : Třicetiletá válka a její důsledky pro vilémovské panství a obec	8
Zedník Pavel : Rubešovy deklamovánky	26
Zborovská Zina : Františka Weidenhofferová	34
Pleva František : Český muzikant Vojtěch Hlaváč, rodák z Ledče nad Sázavou	42
Gan Pavel : Před ikonou čudotvorce Mikuláše. K osudům Haškova kyjevského "sponzora" Jindřicha Jindřiška	49
Sochr Jiří : Periodický tisk vydávaný na území okresu Havlíčkův Brod 1821 - 1966	52
Havlíčkobrodský zpravodaj 1974 - 1994 (výběrová bibliografie příspěvků s historickou tematikou)	69

HAVLÍČKOBRODSKO

Vlastivědný sborník, svazek č. 11 (nultý nečíslovaný svazek vydalo Okresní muzeum v Havlíčkově Brodě v roce 1971).

Vyobrazení na obálce: znak městečka Vilémov (Ottův slovník naučný, díl 26, 1907, s. 695).

Vydalo Okresní vlastivědné muzeum a Státní okresní archiv v Havlíčkově Brodě v roce 1995

Náklad: 150 výtisků, cena: 35,- Kč



Knihovní systém Clavius



425550002295